

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**PŘEKLAD ODBORNÉHO TEXTU S
KOMENTÁŘEM**

**THE TRANSLATION OF SPECIAL TEXT WITH A
COMMENTARY**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VYPRACOVALA: Gabriela Lenertová

VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Martina Pálušová, Ph.D. – KSR

2015

Děkuji Mgr. Martině Pálušové, Ph.D., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

Gabriela Lenertová

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

Ve Šternberku, 1.3.2015

Gabriela Lenertová

OBSAH

ÚVOD.....	5
1.VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ TRANSLATOLOGIE	8
2.EKVIVALENCE PŘEKLADU	10
3.PROBLÉMY PŘEKLADU	12
3.1.PŘEKLAD ODBORNÉ TERMINOLOGIE.....	12
3.2.PROBLÉMY PŘI PŘEKLADU Z RUŠTINY DO ČEŠTINY	14
4.ÚVOD DO PROBLEMATIKY MIGRACE	17
4.1.ZÁKLADNÍ FAKTA Z HISTORIE MIGRACE	17
4.2.NEJČASTĚJŠÍ PŘÍČINY MIGRACE	17
4.3.TYPY MIGRACE Z HLEDISKA PROSTORU	18
4.4.TYPY MIGRACE Z ČASOVÉHO HLEDISKA.....	19
5.MIGRACE V KONTEXTU RUSKY MLUVÍCÍCH ZEMÍ	20
6.PŘEKLAD ODBORNÉHO TEXTU Z RUŠTINY	22
7.OBSAHOVÁ ANALÝZA PŘEKLÁDANÉHO TEXTU	35
8.STYLICKÁ ANALÝZA PŘEKLÁDANÉHO TEXTU.....	37
8.1.SPECIFIKA ODBORNÉHO TEXTU	37
8.2.JAZYK ODBORNÉHO STYLU	38
8.2.1.LEXIKUM PŘEKLÁDANÉHO TEXTU	38
8.2.2.MORFOLOGIE.....	38
8.2.3.VĚTNÁ STAVBA A STRUKTURA TEXTU	40
9.KOMPOZICE ODBORNÉHO TEXTU A PŘEKLAD	42
9.1.HORIZONTÁLNÍ ČLENĚNÍ TEXTU	42
9.1.1.NADPIS	43
9.1.2.ODSTAVCE	44
9.2.VERTIKÁLNÍ ČLENĚNÍ TEXTU	45
10.TRANSLATOLOGICKÁ ANALÝZA	46
10.1.FORMÁLNÍ TRANSFORMACE	46
10.2.SÉMANTICKÉ (LEXIKÁLNĚ-SÉMANTICKÉ) TRANSFORMACE	50
11.SHRNUTÍ.....	54
ZÁVĚR	56
РЕЗЮМЕ.....	58
BIBLIOGRAFIE.....	63
Seznam použité literatury	63
Seznam internetových zdrojů	66
Příloha č. 1: ORIGINÁL ODBORNÉHO TEXTU V RUSKÉM JAZYCE.....	67
Příloha č. 2: RUSKO-ČESKÝ GLOSÁŘ K PŘEKLÁDANÉMU TEXTU.....	84
SEZNAM PŘÍLOH	93

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je překlad odborného textu ze sociální sféry, zabývajícího se adaptací migrantů v hostitelském prostředí, jehož součástí bude i komentář k námi zpracovanému překladu. Výběr daného tématu byl motivován nejen našim studijním zaměřením, odborným překladem se budeme zabývat také vzhledem k naší budoucí profesi, kdy veškeré praktické i teoretické znalosti, získané během studia související odborné literatury a samotného překladu, budeme moci využít. Překládaný odborný text jsme zvolili nejen proto, že se po absolvování studia někteří z nás do ruský mluvících zemí nepochybně vydají za práci, ale i z důvodu aktuálnosti jeho tématu vzhledem k faktu, že dosavadní studenti naplno využívají možnost získat nedocenitelné zkušenosti v rámci zahraničního studijního pobytu či pracovní stáže, kterou jim Univerzita Palackého ve spolupráci s předními ruskými univerzitami nabízí, a do Ruska, i když jen na určitou dobu, migrují. Nastíní jim tak problémy, na které je dobré se před migrací připravit, dále stručně uvede do migrační politiky Ruska, co se týče nároku na získání zdravotnických služeb, včetně jejich úhrady. V neposlední řadě informuje o způsobech, jakými se v současné době Rusko snaží adaptační proces migrantů zjednodušit. Domníváme se tedy, že znalost uvedených základních informací je před vycestováním užitečná a dokáže migrantovi pobyt v hostitelské zemi usnadnit.

Naším cílem je vytvořit adekvátní překlad a v praktické části práce aplikovat teoretické poznatky získané během studia odborné literatury, a také upozornit na charakteristické rysy odborného textu ze sociální sféry a problémy, se kterými se překladatel odborných textů z dané oblasti může setkat. Kromě toho si klademe za cíl i ověření funkčnosti teoretických znalostí v praxi.

Při vypracovávání naší bakalářské práce využijeme několik metod. Nejprve nasbíráme podklady, které se stanou zdrojem dále zpracovávaných informací. Těmi budou práce českých a ruských jazykovědců. Poté bude následovat fáze analýzy a interpretace nasbíraných materiálů. Na základě takto získaných informací vybereme ruský text, jenž dle našeho názoru vykazuje znaky odborného stylu. Ten poté přeložíme a důkladně zanalyzujeme (v komparaci s češtinou). Získané poznatky shrneme v praktické části práce.

Celá práce bude rozdělena na teoretickou a praktickou část a dále na celkem deset dílčích kapitol a subkapitol v souladu s pravidly odborného stylu.

Úkolem první z nich bude stručné uvedení čtenáře do problematiky překladu, tedy vymezení základních pojmů translologie na základě definic předních českých a ruských jazykovědců.

Ve druhé kapitole definujeme pojem ekvivalence překladu a uvedeme typy ekvivalentů, představujících podstatu každého překládaného textu.

Třetí kapitola bude věnovaná problémům překladu obecně a způsobům, jakými lze postupovat při překladu pro odborný text příznačného jevu, jakým je odborná terminologie. Dále se zaměříme na komplikace, se kterými se překladatel potýká při překladu textu z ruského jazyka do českého (i opačným směrem).

Čtvrtá kapitola uvede do mimotextové reality překládaného textu, kterou je problematika migrace, s cílem lépe se zorientovat v dané problematice a terminologii užívané v dané oblasti v ruštině i v češtině a odborný text na základě nabytých znalostí adekvátně přeložit. Nejprve uvedeme několik základních faktů z historie, na základě kterých dokážeme důležitost migrace obyvatelstva. Poté se budeme zabývat nejčastějšími příčinami, které migraci způsobují, a několika typům migrace z prostorového a časového hlediska.

V páté kapitole se poté budeme zabývat migrací v kontextu rusky mluvících zemí, konkrétně Ruska samotného, ve vztahu k České republice. Stručně tedy nastíníme pohyb migrantů z České republiky do Ruska a naopak ruských obyvatel směrem k nám včetně hlavních důvodů, které jejich přesídlování způsobují.

Šestou kapitolou se dostaneme do praktické části naší bakalářské práce. Tu bude tvořit samotný překlad ruského odborného textu, jehož tématem je adaptace migrantů v Rusku a jevy, které adaptační proces komplikují. K překladu vytvoříme také terminologický glosář, jenž bude součástí příloh.

Sedmou kapitolou bude obsahová analýza přeloženého textu, tedy jeho téma a stručný obsah.

V osmé kapitole budeme překládaný text analyzovat z hlediska stylistiky a vytyčíme rysy charakteristické pro odborný styl. Během analýzy se zaměříme na jazykovou stránku, slovní zásobu, tvarosloví a větnou stavbu spolu se strukturou textu.

Devátou kapitolou bude analýza kompozice překládaného textu ve smyslu horizontálního členění textu na odstavce, v souvislosti s čímž podrobíme analýze také

nadpisy jednotlivých článků, a vertikálního členění, čímž se rozumí například vysvětlivky, odkazy a příklady.

Závěrečná, tedy desátá kapitola bude věnovaná translatologické analýze, tedy analýze při překladu neopomenutelných překladatelských postupů neboli transformací. Celou kapitolu rozdělíme na subkapitoly, věnující se formálním a sémantickým (nebo také lexikálně-sémantickým) transformacím.

Originál překládaného ruského textu spolu s glosářem bude na konec bakalářské práce vložen jako příloha.

1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ TRANSLATOLOGIE

Definice překladu na základě několika rozdílných teorií různých lingvistů existuje nespočet. Vzájemně se liší jednak podle aktuální fáze zkoumání dané oblasti, ale i v souvislosti se zaměřením autora konkrétní definice. Například D. Žváček překlad charakterizuje s obecnou platností jako „druh komunikační činnosti, při kterém dochází k převodu textu z jednoho jazyka do druhého, tj. z jazyka výchozího do jazyka cílového, přičemž jde o náhradu znaků jednoho jazyka znaky druhého jazyka“. (Žváček, 1995, s. 22) Tato definice je však značně zjednodušená a nepostihuje zdaleka všechny oblasti problematiky překladu.

Definice ruského teoretika překladu L. S. Barchudarova tuto problematiku postihuje komplexněji, a to nejen z hlediska převodu textu z jednoho jazykového systému do druhého, ale dotýká se i oblasti při překládání neméně důležité, a to ekvivalence. Podle Barchudarova jde o „proces přeměny jazykového sdělení jednoho jazyka na jazykové sdělení druhého jazyka při zachování neměnné struktury obsahu, tj. významu“. (Л. С. Бархударов, 1975, s. 11) Zároveň však dodává, že neměnnost je jen relativní, neboť v procesu překládání všechny jednotky z výchozího do cílového jazyka nejsou plně přeložitelné a dochází tedy k určitým ztrátám.

V. N. Komissarov ve svém díle vymezuje překlad v jistém smyslu obdobně, a to jako „druh jazykového prostředku, při kterém se v cílovém jazyce vytváří text, který je z komunikačního hlediska plně rovnocenný originálu, přičemž se jeho komunikační rovnocennost projevuje ve funkčním, obsahovém a strukturním ztotožnění se příjemců překladu s originálem. Pro příjemce překladu zcela nahrazuje originál, je jeho plnoprávným zástupcem“. (В. Н. Комиссаров, 1990, s. 44 – 45)

Teorie I. S. Aleksejevy je z časového hlediska aktuálnější. Překlad popisuje jako „činnost, která spočívá v jednom z možných nových vyjádření, překódování textu jednoho jazyka na text ve druhém jazyce. Tuto činnost vykonává překladatel, který tvořivě vybírá ekvivalent v závislosti na možnostech jazyka, druhu a cíle překladu, typu textu a pod vlivem vlastní individuality. Překlad je také výsledek výše popsané činnosti.“ (И. С. Алексеева, 2004, s. 7)

Podle konkrétnější definice českého lingvisty D. Žváčka lze překlad chápat jako „specifickou transformaci slovesného díla z jednoho jazyka ve slovesné dílo v druhém jazyce, vyjádřenou příslušnými jazykovými prostředky tak, aby byla zachována

obsahová, estetická, stylistická aj. hodnota originálu, tzn. jeho funkčnost“. (D. Žvábek, 1995, s. 22)

Explicitněji vymezuje překlad J. Viličkovský, charakterizující jej jako „funkčně korespondující reprodukci invariantní informace obsažené v textu jednoho jazyka prostředky jiného jazyka“, přičemž zdůrazňuje, že jde o plnou ekvivalentní reprodukci informace. (J. Viličkovský, 2002, s. 27)

Na základě získaných informací a vlastních zkušeností s překládáním lze charakteristiku překladu shrnout jako proces, v jehož průběhu dochází k překódování výchozího textu do cílového jazyka, přičemž styl a význam originálu zůstává do maximální možné míry neměnný.

2. EKVIVALENCE PŘEKLADU

Při překládání jakéhokoli typu textu musí překladatel usilovat o dosažení maximálně adekvátního a ekvivalentního překladu, protože ekvivalent představuje jeho základ a podstatu. Rozlišujeme několik typů ekvivalentu v závislosti na teorii jednotlivých lingvistů.

Hojně užívaným pojmem je funkčně adekvátní ekvivalent, který O. Man ve své práci charakterizuje jako „ekvivalent, vyjadřující obecný smysl/invariant, informace originálu, situaci, za níž informace probíhá, a funkce, jež originál splňuje“. (O. Man, 2007, s. 129)

Podle teorie D. Žváčka lze v průběhu překladatelského procesu rozlišit „ekvivalent přímý, kontextový a funkční“. (D. Žváček, 1995, s. 23) Jestliže lze použít přímé, takzvané slovníkové ekvivalenty, pak lze hovořit o přímém ekvivalentu, tedy o nahrazení jazykové jednotky ve výchozím jazyce adekvátní jazykovou jednotkou jazyka cílového, a to takovou, jejíž výrazový a významový plán se s původní jednotkou shoduje. Úlohou překladatele je pak pouhé překódování, tedy doslovný překlad. Toto tvrzení demonstrujeme na jednoduchém příkladu: adekvátním přímým ekvivalentem ruského spojení *Российская Федерация* je v českém jazyce *Ruská federace, тpyдовой договор* lze jednoduše nahradit spojením *pracovní smlouva*.

Jestliže jedno slovo lze nahradit hned několika výrazy, z nichž má překladatel na výběr, jde o tzv. kontextový ekvivalent. Záleží pak na uvážení překladatele, který ekvivalent zvolí a jaké překladatelské transformace k dosažení adekvátního překladu použije. Výběr je často závislý na kontextu, proto je vždy nezbytné správné pochopení originálního textu pro přenesení téhož významu do textu cílového.

„V případě, že některý jazykový prostředek v cílovém jazyce chybí nebo má jinou funkci, je překladatel nucen nahradit jednotku výchozího jazyka jinou jednotkou cílového jazyka. Obě jednotky jsou funkčně ekvivalentní, jestliže předávají stejnou informaci.“ (O. Man, 2007, s. 176) Pak lze hovořit o funkčním ekvivalentu, což je „taková náhrada jednotky výchozího jazyka jednotkou jazyka cílového, která i při různosti výrazové či významové struktury adekvátně předává informaci originálu jako celku“. (D. Žváček, 1995, s. 23) Překlad tak ale splňuje pouze „funkční přesnost, nikoli přesnost formální, překlad tedy reprodukuje ideově smyslovou, estetickou a emocionální funkčnost originálu jako celku“. (V. Richterová, 2010, s. 11) V tomto případě je užití

překladatelských transformací nevyhnutelné. Jejich typy se budeme podrobněji zabývat v praktické části, konkrétně v kapitole věnované translatologické analýze.

3. PROBLÉMY PŘEKLADU

Při překládání nejde ani tak o přesný a doslovný převod výchozího textu z jazyka originálního do cílového jazyka, jako o zachování smyslu i za cenu odchylky od originálu. Záleží pouze na překladateli, do jaké míry se od původního textu odchýlí a jak se při překládání rozhodne postupovat, tedy jaké překladatelské transformace využije. Pokud překladatel zachová původní význam či dokonce dokáže text přizpůsobit cílovému adresátovi, pozměněný překlad rozhodně nelze považovat za neadekvátní, tímto způsobem překladatel naopak prokáže své kvality, dokonalou znalost obou jazyků a schopnost jim porozumět. Vždy platí, že „ekvivalentnost překladu a originálu nespočívá v naprosté totožnosti jejich smyslu, ale může se zakládat na jednotě různých částí informačních komplexů“. (B. H. Комиссаров, 1988, c. 7)

Výše popsané platí zejména pro umělecký překlad, kde je dokonalé porozumění obsahu obzvláště důležité a zejména v poezii jsou odchylky nejen možné, ale velmi často nezbytné, reprodukce významu je však platná obecně a neméně důležitá při překladu jakéhokoli stylu, odborný nevyjímá. Podle Žváčka však „Při překládání odborné literatury odklon od originálu není možný, míra volnosti je tu mnohem menší, dominantní jsou termíny. Sémantický obsah termínu je úzký a konkrétní, v porovnání s jinými slovy je termín samostatnější, méně závislý na kontextu.“ (D. Žváček, 1995, s. 8)

3.1. PŘEKLAD ODBORNÉ TERMINOLOGIE

Nedílnou součástí jakéhokoli odborného textu je odborná terminologie, jejíž překlad je naprosto klíčový. O. Man tvrdí, že „Základní lexikální vrstvou odborného stylu jsou termíny. Představují sémantické dominanty odborného textu, neboť reprezentují pojmovou soustavu oboru.“ (O. Man, 1972, s. 69) Mnozí lingvisté se shodují na teorii, že v případě odborné terminologie není tím správným postupem její překlad, nýbrž nahrazení jejím ekvivalentem v cílovém jazyce (pokud takový existuje), tedy substitute. Z tohoto důvodu často dochází k mylným závěrům, že překlad odborného textu nevyžaduje nijak zvláštní úsilí ani znalost jazyka, a ve srovnání s překladem uměleckého textu bývá snižován a podceňován. „Nezřídka panuje představa, že odborný text může překládat každý, kdo zvládne základní slovesa a pár odborných termínů, které lze z jazyka do jazyka dosazovat „kus za kus““. (M. Hanáková, 2007, s. 41.)

Substitute je však možná pouze za předpokladu, že v obou jazykových systémech daný termín existuje – pak lze za pomoci odborných slovníků tento termín bez vážnějších

komplikací převést, ovšem i v tomto případě je třeba brát v úvahu, že zdánlivě shodný výraz se v jednotlivých jazycích může lišit svým významem, proto je nutné přihlížet ke kontextu, na základě něhož je teprve možné zvolit odpovídající ekvivalent. Větší potíže většinou nenastanou při překladu odborného textu v oblasti přírodních věd, jako je například chemie, biologie či lékařství, ale také technické obory, protože v těchto odvětvích je počet ekvivalentních označení v ruském a českém jazyce poměrně vysoký a na bezekvivalentní lexikum (tedy termín, jehož ekvivalent v cílovém jazyce neexistuje) překladatel narazí spíše výjimečně. Není-li však v obou jazycích (jak výchozím, tak cílovém) terminologie v daném oboru dostatečně vyvinuta, pak substituce možná není. S tímto problémem se překladatel musí často potýkat při překladu odborných textů z oblasti humanitních věd, kde je v důsledku mnoha systémových odlišností (například v označení institucí či funkcí) podle Ilka “úplná stejnoznačnost ekvivalentů obtížněji dosažitelná“. (B. Ilek, 2007, s. 80) Jediným východiskem je v pak překlad termínů, případně přejímání termínů z jazyka výchozího.

Při překladu několikaslovných označení je vhodné zachování jejich onomasiologické struktury (použití konkrétních pádů a slovních druhů), která je však v ruském jazyce oproti českému mnohdy odlišná. S rozdíly se setkáme nejčastěji v případě větných členů, a to přívlastku shodného a neshodného. Při překládání našeho textu jsme se setkali například s termínem *процесс труда*, který jsme přeložili jako *pracovní proces*. Jak je na příkladu patrné, ruské termíny s přívlastkem neshodným se do českého jazyka obvykle překládají za vzniku slovního spojení s přívlastkem shodným. Avšak podle M. Machalové existují „i případy, kdy ruský přívlastek shodný odpovídá českému neshodnému, např.: *спичевая фабрика* – *továrna na sirky*, *головной платок* – *šátek na hlavu*“. (J. Zbořil, 2013, s. 24)

V některých případech je vhodnější přejímání i přesto, že bychom v systému cílového jazyka odpovídající ekvivalent našli, a to tehdy, došlo-li by k přílišnému narušení sémantické struktury termínu. Typickým příkladem je slovo *software*, které jak do ruského, tak do českého jazyka proniklo ve své původní podobě (do ruštiny pochopitelně z důvodu odlišných znakových systémů transkripce - *софтвер*), ačkoli pro tento termín mají oba jazyky své vlastní označení (*програмное обеспечение*, *programové vybavení*). Tato označení v praxi nejsou používána příliš často, protože se sémanticky liší od původního termínu, jak ve své publikaci uvádí J. Horecký. (J. Horecký, 2007, s. 57)

Ať jde o překlad odborného textu z jakékoli oblasti, vždy je dobré, když je překladatel zároveň odborníkem a v daném oboru se vyzná. Také M. Hrdlička tvrdí, že „překladatel odborného textu musí být rámcově obeznámen s danou tematikou a v potřebném rozsahu ovládat terminologickou soustavu v obou jazycích“. (M. Hrdlička, 2007, s. 66) Jedině tato skutečnost zaručuje, že textu správně porozumí a bude schopen transformovat význam terminologie obsažené ve výchozím textu do textu cílového. Ať je překladatel zkušený sebevíc, pakliže se v daném oboru neorientuje, je velká pravděpodobnost, že se v důsledku jeho neobornosti sníží ekvivalence překladu. Nicméně kombinace translatologie s jiným úzce zaměřeným vědním oborem není příliš obvyklá, tudíž je prakticky nereálné, aby odborné texty překládal buď vědec, který vystudoval také translatologii, nebo translatolog, který je navíc odborníkem i v potřebném vědním oboru. Z tohoto důvodu je odborný text ve většině případů překládán překladatelem, který však není odborníkem v daném vědním oboru, nebo vědec se znalostí cizího jazyka, nikoli však zkušený translatolog. Proto by bylo žádoucí, kdyby se budoucí překladatelé již během svého studia začínali orientovat také v jiných vědních disciplínách, aby byli schopni adaptace v odborném světě a překlady odborných textů tak v budoucnu dosahovaly co možná nejvyšší míry ekvivalence.

3.2. PROBLÉMY PŘI PŘEKLADU Z RUŠTINY DO ČEŠTINY

Každý z jazyků má svá specifika, která by si překladatel měl osvojit a při překladu brát v úvahu, aby výsledný text na cílového adresáta nepůsobil nepřírozně a těžkopádně. V této kapitole se budeme věnovat některým konkrétním odlišnostem, které jsou při překladu z ruského jazyka do českého typické.

Jedním z častých problémů, na které překladatel při překladu z ruštiny do češtiny narazí, je v ruštině mnohem větší tendence analyticky opisovat termíny několika slovy oproti českému jazyku, který dovoluje odvozování a vytváření nových plnovýznamových slov (například *hledisko* → *точка зрения*). Tento rozdíl je často patrný při překládání konstrukcí se slovesem – zatímco v ruštině se často setkáme se slovesem širšího významu ve spojení se substantivem, které je v daném spojení nositelem významu a sloveso hraje pouze druhořadou roli, v češtině se s tímto jevem setkáme jen zřídka a taková spojení překládáme jediným plnovýznamovým slovesem (například *оказывать помощь* → *pomáhat*). Podobným případem, i když pro odborný text ne tolik typickým, jsou „významově oslabená substantiva spolu s plnovýznamovým adjektivem nebo genitivem jiného substantiva v ruštině oproti jednomu konkrétnímu substantivu v češtině

(například *министерство внутренних дел – ministerstvo vnitra*)“ (J. Zidek, 2012, s. 18)

Za povšimnutí stojí také rozdíl mezi příslovci, která většinou v češtině vyjádříme jednoslovně, zatímco jejich ekvivalent v ruském jazyce je složen z několika slov (například *главным образом → zejména*).

Uvedené varianty však nelze považovat za jediné správné, kromě nich samozřejmě v obou jazycích mnohdy existují jak „krátké“, tak i „dlouhé“ formy, nicméně mohou být odlišně stylisticky zabarvené než obvykle používaný tvar a nemusí proto být vždy rovnocenné a vzájemně zaměnitelné. Záleží na překladateli, zda je dostatečně zkušený, aby mezi zdánlivými synonymy rozeznal rozdíl ve významové hodnotě a zvolil vhodný ekvivalent. Knittlová například ve své publikaci uvádí, že „v arabské kultuře se pro vyjádření úcty používá mnohomluvné honorifikace, jež by byla v evropském kontextu nepřijatelná“ (D. Knittlová, 2000, s. 9)

Další odlišností, se kterou se překladatel často potýká, jsou adverbia. V ruském jazyce jsou často užívány pádové vazby, na rozdíl od českého jazyka, ve kterém jsou příslovce tvořeny od vztahových adjektiv. Často uváděným a velmi názorným příkladem je ruská pádová vazba *неподходящий по возрасту*, do češtiny překládaná jednoduše jako *věkově nevyhovující*. To je dáno relativně vysokou mírou volnosti v českém jazyce, který je schopen odvozovat nová plnovýznamová slova, zatímco ruština je ve většině případů nucena totéž slovo opisovat výrazy běžně užívanými.

Pro texty v odborném stylu je zejména v ruském jazyce charakteristická mnohomluvnost a časté užívání vedlejších předložek pro upřesnění významu sdělení. Přestože do češtiny takové vazby lze přeložit doslovně, takový překlad by působil nepřirozeně, neodpovídal by stylistickým zvyklostem českého jazyka, proto se takové vazby obvykle zkracují a zjednodušují. Například ruskou konstrukcí *в зависимости от ситуации* sice lze přeložit doslovně jako *v závislosti na situaci*, ale ačkoli je tento překlad přesný, není zcela adekvátní. Je potřeba přizpůsobit ho cílovému adresátovi, proto bude mnohem vhodnější tuto vazbu zkrátit a přeložit ji pro český jazyk přirozenějším způsobem, a to *podle situace*. Nicméně ačkoli je tento postup obvyklý, není jediný přípustný.

Ve většině případů se sice během překládání z ruského jazyka do českého setkáme se zkracováním výše uvedených (pro češtinu zdlouhavých) konstrukcí, nicméně nelze vyloučit ani případy zcela opačné, kdy je překladatel nucen ruský výraz opsat z

důvodu absence českého jednoslovného ekvivalentu. Tento postup však není použitelný vždy, nýbrž v případě konkrétních termínů, pro které v češtině rovnocenný výraz z nějakého důvodu neexistuje, ale také obecně užívaných slov, která se v českém jazyce jednoduše vůbec nevytvořila. Příkladem termínu, který do češtiny nelze přeložit jednoslovně, může být *опечатка*, tedy *tisková chyba*. Zde se nabízí český výraz *překlep*, avšak tento ekvivalent není zcela správný, jelikož se nepatrně významově liší. Mezi obecně užívanými ruskými slovy, která v češtině nenajdeme, existuje například výraz *проталина*, což je nutno opsat jako *místo, kde roztál sníh*. (J. Zídek, 2012, s. 19)

Opomenout nelze ani slovesa, jejichž význam v ruském jazyce upřesňuje předpona, v češtině však často nemáme jinou možnost než překlad pomocí modálního slovesa ve spojení s infinitivem. V našem překladu jsme se ale s tímto jevem nesetkávali v takové míře, aby bylo nutné se jím zabývat podrobněji.

4. ÚVOD DO PROBLEMATIKY MIGRACE

Migrace se stává fenoménem dnešní doby. Ačkoli k migraci obyvatelstva docházelo odjakživa, v důsledku čehož lidstvo osídlilo celý svět, v současnosti je přesídlování obyvatelstva z rodných zemí do ekonomicky vyspělejších či politicky příznivějších vůbec nejčastější a nejpřirozenější, a to i v důsledku globalizace, tedy jakéhosi “zmenšování světa“, kdy pro nás vzdálenostní ani jazykové bariéry díky aktuální míře vyspělosti nejsou překážkou.

4.1. ZÁKLADNÍ FAKTA Z HISTORIE MIGRACE

Migrace je přirozeným a většinou nenuceným jevem, který existuje od pradávna a je starý jako samotné lidstvo, ačkoli samozřejmě nebyla praktikována v tak hojné míře jako dnes. Avšak potřebu opustit místo, kde se narodili a kde pobývají, za účelem nalezení takového místa, které by lépe uspokojovalo jejich potřeby a splňovalo lepší životní podmínky, lidé pociťovali odjakživa, ať už šlo o jednotlivce či celé skupiny, a příčiny, které je k tomu vedly, byly jakékoli. Vždyť právě migrace (konkrétně pro dějiny lidstva velmi významné Stěhování národů ve 2. až 6. století) vedla k rozpadu starověkého světa a ke vzniku nového v podstatě v takové podobě, jakou známe dnes. Vlivem migrace také (zejména ve středověku, éře objevů) docházelo k osidlování dosud necivilizovaných oblastí vlivem kolonizací, o něco později docházelo k velkým přesunům obyvatelstva v důsledku reforem, náboženských reforem, politické situace či třeba válek. Tento pohyb obyvatelstva mohl až do minulého století (konkrétně v Evropě do 1. světové války) probíhat volně, teprve v relativně nedávné době začalo docházet k zavádění cestovních pasů, víz a různých bariér, které mají za úkol chránit domácí trhy.

4.2. NEJČASTĚJŠÍ PŘÍČINY MIGRACE

K migraci dochází obecně tehdy, není-li jedinec z jakéhokoli důvodu spokojen v místě svého narození anebo současného pobytu a hledá takové místo, které mu bude vyhovovat více, ať už trvale či pouze dočasně. Nejčastější příčinou bývá například náboženské či rasové pronásledování, nepříznivé ekonomické podmínky a chudoba (tento typ migrace označujeme jako migraci ekonomickou), politická nesvoboda či nevyhovující úroveň životního prostředí (v důsledku čehož dochází k environmentální migraci). V současné době je fenoménem migrace pracovní, tedy časté přesídlení do jiných zemí (v důsledku stále se prohlubujících rozdílů mezi zeměmi prosperujícími a chudými) v očekávání lepší pracovní pozice či vyššího finančního ohodnocení, a s tím

související migrace za vzděláním či zlepšením jazykových kompetencí (taková migrace bývá ve většině případů pouze krátkodobá).

Ne vždy se však jedná o migraci dobrovolnou, lidé zejména v minulosti místa svého pobytu opouštěli i nedobrovolně či dokonce nuceně. V takovém případě hovoříme o takzvaných "Push" faktorech, což jsou skutečnosti, které obyvatele z místa jejich pobytu vyhánějí, ať už jde o ozbrojené konflikty, politickou nestabilitu či třeba pronásledování.

Naopak výše popsané skutečnosti, které lidi k přesídlení do jiné země lákají, aniž by je okolnosti nutily opustit místo jejich dosavadního pobytu, spadají do takzvaných "Pull" faktorů, tedy faktorů, kterými je jiné místo přitahuje. Těmi nejčastěji bývá vyšší životní úroveň v daném místě, již zmíněná pracovní příležitost či možnost lepšího vzdělání, nebo třeba sloučení s rodinnými příslušníky či bezpečnější život.

4.3. TYPY MIGRACE Z HLEDISKA PROSTORU

Z hlediska místa rozlišujeme tři základní typy migrace. Prvním z nich je emigrace nebo také, použijeme-li ryze český ekvivalent, vystěhovalectví, tedy pohyb obyvatel ze země jejich pobytu do jakékoli jiné. Z pohledu země, do které migranti přesídlují, jde o imigraci, tedy přistěhovalectví. Tento jev je tedy opakem emigrace, jde o migraci z původního místa pobytu do země jiné. Kromě těchto dvou navzájem podobných typů migrace rozlišujeme poslední jev, při kterém nedochází k pohybu obyvatel mezi různými zeměmi, ale pouze k přesídlování v rámci téže země, migrant však nepřekročí její hranice. (1)

V encyklopedii Universum se setkáme s nepatrně odlišným pojmenováním jednotlivých typů, avšak dělení zůstává neměnné. Migraci a její typy z hlediska prostoru charakterizuje jako „prostorové přemístování obyvatelstva, [které] obvykle souvisí se změnou trvalého bydliště. Migrace vnitrostátní probíhá mezi územími jednoho státu (za prací, do málo osídlených krajin, z vesnice do města), migrace mezistátní přes hranice státu, což se projevuje přírůstky a úbytky obyvatel i přenášením kulturních zvyklostí (akulturace). Mezistátní migrace může být imigrací (přistěhovalectvím) nebo emigrací (vystěhovalectvím).“

4.4. TYPY MIGRACE Z ČASOVÉHO HLEDISKA

Při analýze migračního chování je možné vydělit několik typů také z hlediska

času. V naší práci uvedeme dva základní, a to migraci dočasnou, které bývá motivována přivýdělkem, zlepšením pracovní kvalifikace či kvalitnějším vzděláním a zdokonalením jazykových kompetencí, a migraci definitivní (nebo také dlouhodobou či trvalou), o které lze hovořit v případě výše popsaného vystěhovalectví či přistěhovalectví, kdy migrant nepřesídluje pouze s cílem dočasné změny a zlepšení.

5. MIGRACE V KONTEXTU RUSKY MLUVÍCÍCH ZEMÍ

V této kapitole stručně nastíníme pohyb migrantů z České republiky do Ruska a naopak Ruských obyvatel k nám včetně hlavních důvodů, které jejich přesídlování způsobují.

Příčinu emigrace obyvatel Ruska do jiných zemí je třeba hledat v tamních životních podmínkách, obzvláště co se týče oblastí mimo velká města. Migrační mobilita v Rusku a rusky mluvících zemích (stejně jako například na Ukrajině) plyne z velké části z množství takzvaných "Push" faktorů, které obyvatelstvo nutí opouštět svoji rodnou zemi a hledat příznivější podmínky pro život jinde. Jednou z hlavních determinant populační migrace je socioekonomická situace Ruska, což také výrazně ovlivňuje počet a složení komunity ruských imigrantů v České republice. Situace sociální sféry v Ruské federaci způsobuje celý komplex vzájemně propojených problémů, který migrační motivaci populace Ruska umocňuje. Jde především o neuspokojivou kvalitu životních podmínek, poměrně vysokou míru nezaměstnanosti, rostoucí chudobu spolu diferenciací výše příjmů v neprospěch sociálně slabých občanů, jejichž počet se zvyšuje (obecně platí, že bohatí bohatnou a chudí chudnou), dále pro spoustu obyvatel nedostupnou lékařskou péči, zhoršující se kvalitu vzdělání mimo těžko dostupná státní vzdělávací zařízení či permanentní hrozbu sociálních katastrof (ekologických, technologických a dalších). (D. Drbohlav a kol., 1999)

Do České republiky pak migranti z Ruska a rusky mluvících zemí přicházejí většinou za podnikáním a prací, protože v této oblasti Česká republika nabízí v mnoha ohledech příznivější podmínky a lepší možnosti uplatnění (ačkoli například Ukrajinci jsou u nás považováni za levnou pracovní sílu a jsou jimi obsazovány podřadné pracovní pozice, přestože jejich vzdělanostní úroveň je poměrně dobrá). (2) Majoritní populaci poskytování pracovních pozic přistěhovalcům nečiní potíže, nezaměstnanými zůstává pouze několik procent z nich, nepříliš vzdálených od většinové populace. (D. Drbohlav, 2010, s. 65) Z průzkumů dále vyplývá, že Ruští migranti se do Česka nepřesouvají pouze z ekonomických důvodů (naopak jde o movité, často velmi movité přistěhovalce), ale i z důvodů plynoucích z politické nestability Ruska a obav o vlastní bezpečí (především kvůli rostoucí míře kriminality). Prvotně jim tedy nejde o lepší finanční ohodnocení či kvalifikovanější pracovní pozici. Přesun podníti spíše celý soubor "Push" faktorů, které je nutí hledat uspokojivější životní podmínky. Ty se jim v České republice nabízí.

Postavení komunity ruských přistěhovalců v místní společnosti určují zejména dva neopomenutelné rysy. Jedním z nich je dlouhodobě přetrvávající negativistický pohled české společnosti na vše “ruské“ (což pramení z historie, zejména vpádu spojeneckých vojsk, ke kterému došlo v roce 1968). Druhým významným rysem a důvodem nepřilíh dobrého reputace je “ruské mafiánství“, které se projevuje i na našem území. Tyto projevy se však v současné době výrazně zmírňují a tolerance vůči přistěhovaleckým národnostním menšinám roste, proto bývá zaznamenána spokojenost původně ruských obyvatel s pobytem v České republice a ke konfliktům s majoritní populací již prakticky nedochází. Chování imigrantů často vykazuje rysy desintegrace, tedy izolace od majoritní většiny, nemusí však jít o reakci na postoje majoritní skupiny, toto jednání vychází spíše z vůle imigrantů samotných.

Jedním z předpokladů úspěšné adaptace je dostatečné znalost jazyka hostitelské země, avšak většina přistěhovalců o český jazyk zájem nejeví a jejich znalosti jsou pouze okrajové, spoléhají spíše na znalost ruského jazyka českého obyvatelstva, což opět dokazuje, že se ruská menšina od hostitelské společnosti snaží spíše distancovat. Nicméně vztahy s Čechy ruští imigranti označují za uspokojivé a neseťkávají se s projevy nesnášenlivosti. (D. Drbohlav a kol., 1999)

Naopak v obyvatelích poměrně prosperující České republiky by představa hledání spokojenějšího života v Rusku, o kterém máme zažitě zkreslené až mylné představy, mohla vyvolat úsměv. Ten ale není zcela na místě, obzvláště pak v dnešní době. Za poslední desetiletí se totiž Ruská federace stala cílovou destinací mnoha migrantů z různých zemí a jejich počet stále roste (podle neoficiálních údajů v Rusku pobývá několik milionů přistěhovalců). Pro Čechy jsou velká prosperující města lákadlem a příležitostí pro tlumočníky a překladatele, protože dobrá znalost českého jazyka je v současnosti vítána, ale také pro studenty studující obor, který s ruštinou souvisí, protože dočasný pobyt v Rusku, případně studium na některé z prestižních ruských univerzit, je nejlepším způsobem, jak zlepšit své jazykové kompetence a získat cenné zkušenosti a praxi pro budoucí povolání. (3)

6. PŘEKLAD ODBORNÉHO TEXTU Z RUŠTINY

SOCIÁLNÍ ADAPTACE MIGRANTŮ

V současnosti jsou procesy migrace nejdůležitějším faktorem změn v ekonomické, sociální a kulturní sféře.

Jakákoli změna bydliště s sebou nevyhnutelně přináší nutnost přizpůsobit se novým přírodním, sociálním a ekonomickým podmínkám. V mnohých případech ono přizpůsobování probíhá bolestivě a ne vždy končí úspěšně: dokonce je známý termín „neadaptací syndrom“, charakterizující fyzický a psychický stav člověka, kterému se nepodařilo přizpůsobit novému prostředí.

V současných společenských vědách se sociální adaptace jeví jako forma přizpůsobení jednotlivce nebo sociální skupiny sociálnímu prostředí. Nejdůležitější součástí adaptace je sjednocení sebehodnocení a nároků subjektu s jeho možnostmi a realitou sociálního prostředí, a to i včetně trendů vývoje prostředí a objektů.

Hlavním způsobem adaptace je přijetí norem a hodnot nového sociálního prostředí. Adaptace probíhá více méně snadno v případě, že se společenské normy, uplatňované na jednotlivci, příliš neliší od těch, které si již osvojil. Jestliže se normy a pravidla značně liší, adaptační proces se protáhne a je doprovázen psychickou nepohodou, nervovým zhroucením a nízkou sociální aktivitou. Sociální adaptace může probíhat v aktivní či pasivní formě, nebo v obou současně. Aktivní forma sociální adaptace se vyznačuje především tím, že subjekt, který ovlivňuje sociální prostředí, má tendenci ho změnit (přizpůsobit ho jeho představám o normách a pravidlech společenského chování). Tento záměr často naprosto selže, protože vzniklé sociální prostředí také usiluje o zachování stability sociálních norem a pravidel chování a kromě toho se skládá z jednotlivců, kteří již tyto normy přijali a nehodlají je radikálně měnit. Další formou sociální adaptace je pasivní přijetí všech norem a pravidel chování sociální skupiny, v níž se jedinec ocitl. K tomu je potřeba zcela přehodnotit své postoje a názory, což je poměrně obtížné, a začít žít podle pravidel a předpisů stanovených v dané společnosti, nejbližším sociálním okolí.

Mezi faktory, které adaptaci migrantů ovlivňují, můžeme rozlišit „vnější“, týkající se oblasti usídlení, a „vnitřní“, charakterizující přistěhovalce samotné. K prvně jmenovaným, tedy „vnějším“, patří takové faktory, jako je hustota a demografická struktura obyvatelstva v daném regionu, a to zejména potřeba pracovních sil; dostupnost

volného bytového fondu; rozvoj infrastruktury; potenciál zdrojů (dostupnost volné půdy, kvalita půdy, dostatečné množství vodních zdrojů atd.) a environmentální stav území, klima a míra kulturní vzdálenosti mezi obyvateli výchozí oblasti a obyvatelstvem oblasti usídlení. Mezi vnitřní faktory patří pohlaví, věk, vzdělání, povolání, kvalifikace migrantů; jeho rodinný stav a materiální zabezpečení; míra integrace v kulturním prostředí; zejména psychologický stav a charakter. Mezi „Vnitřní“ faktory patří pohlaví, věk, vzdělání, odborná způsobilost, kvalifikace migranta; jeho rodinný stav a materiální zabezpečení; míra integrace v odlišném kulturním prostředí; a také specifika psychického stavu a charakteru.

Obecně je třeba poznamenat, že úroveň adaptace migrantů přímo závisí na motivech jejich pobytu a životních plánech. Ti, kteří přijíždějí kvůli sezónním pracím, obvykle nejsou motivováni pohroužit se do kultury a prostředí hostitelské komunity, jejich hlavním motiv je ekonomický. Totéž se týká těch, kteří do jiné země přicestovali za vzděláním, ale nechystají se v dané zemi zůstat žít natrvalo.

S ohledem na specifika adaptace migrantů můžeme rozlišit řadu aspektů tohoto procesu, jako jsou například: sociálně-ekonomické, sociokulturní a sociálně-psychologické.

Sociálně-ekonomická adaptace je nejsložitější proces asimilace nových sociálně-ekonomických norem a principů ekonomických vztahů. Problém zaměstnanosti je ve skutečnosti pro úspěšnou adaptaci imigrantů na novém místě nejdůležitější. Pokud lidé například v důsledku nuceného přesídlení přišli o bydlení a značnou část majetku, nabytého v předcházejícím období života, zachovávají si prakticky jediný svůj kapitál - znalosti, dovednosti a pracovní kvalifikace. Značná část migrantů nepracuje ve svém oboru a mnozí z nich změnili nejen profesi, ale také sféru, ve které působí. To je spojeno s obecnou hospodářskou krizí v zemi, se strukturální nezaměstnaností a s poměrem cen na trhu s bydlením a trhu práce, což lidi nutí vybírat si k usídlení ne místo, kde je práce, ale kde mohou získat alespoň nějakou střechu nad hlavou. Možnost seberealizace migrantů se v důsledku přesídlení nejenže nezvyšuje, ale ve většině případů se naopak snižuje. Vyhledky na osobní i profesní růst pro mnoho kvalifikovaných odborníků s „městskými“ profesemi, kteří se octli na vesnici či v malých městech, jsou prakticky nulové.

Pokud jde o kulturní adaptaci, hlavním problémem je i nadále osvojení jazyka: jen málokterí jej ovládají na úrovni dostatečné k zajištění základních potřeb. Pro cizince,

kteří přijeli za prací, má Federální migrační služba Ruska v plánu zavedení zkoušek. Úroveň znalosti jazyka, stupeň odborné způsobilosti a schopnost adaptace v Rusku posoudí příslušná komise. Teprve po úspěšném složení zkoušek a zápočtů se bude migrující pracovník moci ucházet o pracovní místo. Těm, kteří úspěšně složí zkoušky, pomohou práci získat. Ale to je zatím jen pilotní projekt. V Tomské oblasti je rozpracován cílový program s názvem „Celospolečenský mír a mezinárodní tolerance v Tomské oblasti pro rok 2012-2014“. Samostatný oddíl je věnován rozvoji etnokulturního vzdělávání, a to zejména naučení migrantů ruskému jazyku.

Příčinami jakéhokoli typu migrace mohou být dva základní bloky. K prvním patří vynucené nebo stresové faktory v podobě občanských válek, etnických konfliktů, politického nebo etnického pronásledování, přírodních katastrof a další. Převaha stresových příčin migrace v některých etnických skupinách zcela přirozeně ovlivňuje psychický stav migrantů. Na novém místě pobytu jsou tací migranti mnohem soudržnější než ti, kteří imigrovali za normálních podmínek. Za podmínek stresu nebo nuceného přesídlování probíhá migrace spontánně a rychle. V takových podmínkách migrant často nepřemýšlí o své budoucnosti - pouze se snaží zachránit život svůj a svých blízkých. Až v uvolněnější atmosféře si uvědomí své místo v nové společnosti.

Pro úspěšnou sociální a psychickou adaptaci migrantů jsou nezbytné alespoň dvě podmínky: uspokojení těch potřeb, které nebylo možné uspokojit na předchozím místě pobytu, a absence negativních vlivů, podobných těm, které migraci podnítily. Tyto podmínky se bohužel ne vždy zcela splní. Vzhledem k tomu, že adaptace je fenoménem nejen sociálních skupin, ale také jedinců, setkání s novou kulturou vyžaduje od každého konkrétního jedince určitý postoj k této skutečnosti.

Je třeba dodat, že existuje ještě jeden velmi důležitý aspekt adaptace – práh, který je potřeba překročit nejen migranty. Hostitelská společnost se také musí přizpůsobit přichozím a obnovit tak alespoň rovnováhu bezpečnosti, která byla jejich vlivem otřesena. V Rusku migranty nemají příliš v lásce. Někteří k nim mají nepřátelský postoj, jiní se k nim chovají bázlivě a nedůvěřivě. Migranty nemají v oblibě zejména skinheadi, nenávidí je a pohrdají jimi. Nenávist k nim je dána převážně jejich rasou. Skinheadi se domnívají, že Rusko ani jeho obyvatelé migranty nepotřebují. Mnozí Rusové cítí obavy o své blaho a v migraitech vidí ohrožení sebe i svých blízkých. Vztah k migrantům lze zjednodušeně vyjádřit vzorcem „naši versus cizí“.

Obzvláště obtížná je adaptace v případě nuceného přesídlení. Jestliže k „dobrovolné“ migraci většinou dochází za účelem zlepšení podmínek (získání zaměstnání nebo vyšší mzdy), kvůli čemuž je člověk připraven snášet dočasné komplikace, v případě nucené migrace obvykle dojde pouze ke zhoršení všech hlavních ukazatelů kvality života: sociální postavení, materiální blahobyt, životní podmínky atd.

Po rozpadu Sovětského svazu se do Ruské federace hrnuly proudy uprchlíků a nucených migrantů z bývalých sovětských republik. Jejich příchod vyžadoval vypracování nových přístupů k migrační politice, každodenní řešení četných problémů se sociálním zabezpečením, zaměstnáním a bydlením pro přistěhovalce. Zhoršení mezinárodních vztahů, politický extremismus a ozbrojené konflikty - to vše zvyšuje příval nucených migrantů a uprchlíků.

Úspěšnost sociální adaptace závisí na souboru individuálních a skupinových sociálních vlastností migrantů, stejně jako na konkrétních sociálně-ekonomických, politických a kulturních podmínkách hostitelského prostředí. V tomto smyslu adaptace představuje proces vstupu do nové kultury, postupné osvojení jejích norem a hodnot. Přičemž úplná adaptace je možná pouze v případě, že dosáhnete sociální a psychologické integrace s jinou kulturou, aniž byste ztratili bohatství své vlastní.

SPECIFIKA SOCIÁLNÍ ADAPTACE MLADISTVÝCH MIGRANTŮ: PSYCHICKÉ PROBLÉMY A SUBJEKTIVNÍ REAKCE

Zvláštní pozornost v problematice adaptace a asimilace migrantů je věnována problému psychologické adaptace mladistvých. Adolescence jako období sociálního zrání je charakterizována utvářením komponentů hodnotové a smyslové sféry osobnosti (zaměření, hodnoty, základů samoregulace a samoaktualizace) a uvědomělosti (sebepojetí a sebehodnocení).

Situace migrace by měla být z hlediska toho, čím prochází, považována za kritickou, čímž má autor na mysli neshody motivů a příležitostí v důsledku nadměrné motivace k dosažení cílů a nedostatku adaptačních schopností. Kritická situace, mající zásadní význam, „postihuje centrální aspekty osobnosti – obraz svého já a představu o sobě samém, má na ně destruktivní vliv a způsobuje, že je daná osobnost změněná“. V případě, že dojde k porušení zákonitostí adaptace a vzniku neadaptace, hrozí deformace smyslové

sféry, což vyvolává situaci traumatické nejistoty. Zejména v případě mladistvých se toto riziko zvyšuje – krize adaptace nevyhnutelně překrývá krizi dospívání, což brání vytvoření jednotného schématu sebeuvědomění (V. V. Stolin, D. Mid, R. Lang, A. A. Nalčadžjan a další).

V souvislosti s touto skutečností může být úspěšnost sociální adaptace, objevující se v procesu socializace a individualizace mladistvého zcela přirozeně, ztížena z následujících vzájemně propojených důvodů.

Za prvé, podle výzkumu v oblasti psychologie extrémních a obtížných životních situacích je dokázáno, že k hlavním vnitřním faktorům úspěšnosti překonání krize patří integrita osobnosti, zjevná ve vytvoření hodnotových orientací, stabilního sebeuvědomění apod. A pokud lze v souvislosti s dospíváním hovořit pouze o formování personálních konstruktů, pak je výše uvedená vysoká míra pravděpodobnosti komplikované adaptace mladistvého teoreticky opodstatněná.

Za druhé, formování sebeuvědomění mladistvého, v souladu s tuzemskými psychologickými a pedagogickými teoriemi, probíhá v procesu styku s referenčními skupinami – sebeuvědomění je hlavním důsledkem intimního personálního styku (I. S. Kon, L. I. Božovič, A. V. Mudrik). Proto je nutné předpokládat, že nedostatek reálných možností interakce s veřejností v nejnižších stádiích adaptace ztěžuje procesy personálního utváření mladistvého. Nastává takzvaná situace uzavřeného nebo „bludného kruhu“, což znamená, že nízké sebevědomí a znemožnění identifikace, vzniklé v podmínkách sociálního selhání, způsobují další sociální selhání a přetrvávající osamělost, která přerůstá v chronickou. Jak tento začarovaný kruh prolomit je velmi zásadní otázkou pro zkoumatele problému osamělosti a vyloučení. Za pedagogicky správný způsob, jak z této situace ven, lze považovat následující psychologicko-pedagogické doporučení pro rodiče a učitele: „trpělivě řešit krizové situace, překonávat vznikající problémy interkulturní interakce, aniž byste shovívavostí, lhostejností či naopak nadměrným naléháním zostřili problémy mladistvých.“

Je třeba poznamenat, že hlavní potíže daného problému spočívá v tom, že na zničení starých sociálních vazeb mladistvý reaguje velmi bolestivě a vytváření nových sociálních vazeb nevnímá jako nutnost. Významný je podle mladistvého „nejlepší přítel, kterého nikdy nikdo nenahradí.“

Výsledky empirického výzkumu reakcí mladistvého na situaci přerušování významných

vztahů dokazují zvýšenou závislost svého Já na někom dalším. To lze zcela přirozeně vysvětlit vytvořením identity mladistvého v intimním osobním styku: hlavním výsledkem a kvintesencí dospívání je zjištění totožnosti (L. S. Vygotskij).

Nejčastější podobou odloučení od druhého bývá například rozštěpení dříve neporušeného útvaru. Neporušený útvar symbolizuje blízký vztah v určité skupině a „rozštěpení“ znamená přerušení těchto vztahů a výslednou osamělost partnerů – „součástí“ dříve uceleného sdružení: „Je to jako dva kusy magnetu – dříve tvořily celý magnet, ale teď je rozděluje čára, která jim brání, aby se znovu spojily“; „Z nějakého důvodu představuji kouli – do rozchodu byla celá a pak se rozpůlila“.

Situace přerušení blízkých vztahů navíc bývá doprovázena také pocitem vnitřního rozštěpení nebo pocitem ztráty sebe sama: „Najednou jsem se přestal cítit celistvou osobností“; „Mám pocit, že jsem ztratila sama sebe“, což mladistvý vnímá dokonce jako vnitřní psychickou smrt: „Tehdy mi připadalo, že jsem zemřel“; „Nezbyla ve mně žádná životní energie“. Znakem popisovaného fenoménu je i souběžný stav existenciálního vakua: „Žiji jako mrtvý a nechci nikoho vidět“; „Nic se mi nechce dělat, nic mě nezajímá“; „Nemohu se přimět cokoli udělat“.

Výše zmíněná skutečnost, že teenager nemá zájem vytvářet nové sociální vazby, má tedy hluboké psychické příčiny, spojené se specifiky vztahu k důležité druhé osobě a zvláštní fenomenologií pociťování odloučení jako životně důležitou událost.

Bylo také zjištěno, že situace odloučení se jeví jako situace krajní beznaděje. Rozšířený je maximálně pesimistický pohled na budoucnost: hlavní znepokojující otázkou je zde úroveň sociální úspěšnosti. Jde o to, že mezilidské vztahy často nabývají hodnoty, pokud jde o jejich praktický význam, a v některých případech i prestiž. V posledním případě teenager považuje významnou druhou osobu za podmínku k zaujetí vyššího společenského postavení. Tato tvrzení dokazuje soubor následujících výroků: „Ztratil jsem nejlepšího přítele, na něj jsem se mohl vždycky spolehnout“; „Moje kamarádka mě uměla dostat z jakéhokoli neštěstí“; „S jeho pomocí jsem mohl dosáhnout mnohého“; „Byl to prvotřídní kamarád – všichni mi ho záviděli“ a „Byl jsem na svého přítele velmi hrdý: byl to sportovec, v soutěži obsadil první místo“. Vytyčuje se zvláštní vztah k blízké osobě jako k nějakému ideálu či idolu. Situace odloučení zbavuje subjekt stability sociálních pozic.

S tím je spojen zvláštní vztah k okolní realitě: vzniká nepřátelský a pohrdavý postoj

k okolí. Tento postoj úzce souvisí s pocitem opuštěnosti: svět vnímá jako uzavřený z důvodu ztráty „průvodce“ po něm – významné druhé osoby: „Celý svět se stal temnou kobkou, hrobem“, „Nemá mě kdo uklidnit a pomoci mi“.

Samota jako důsledek rozvratu vztahů pro teenagera není ani tak přežívání izolace, jako křivda. Subjekt odloučení začíná pociťovat také pocit nejistoty: „Začal jsem žít tak nějak nejistě“, „Nyní si nemohu být jistá ničím“. Všimněte si, že pocit nejistoty v dospívání je doprovázen nejen pocitem „uzavřenosti“ světa, ale také vytvořením pesimistického názoru na oblast mezilidských vztahů. Zde jsou některé příklady mínění: „Po tom všem už mi všechny blízké vztahy mezi lidmi připadají beznadějně“; „I kdybych ještě někdy získal tak dobrého přítele, radost z přátelství už mít nebudu – vždycky se budu bát, že ho ztratím“.

I. S. Kon konstatuje, že nedůvěra k druhým lidem se odehrává na pozadí úzkosti: strach přispívá k odcizení subjektu. Nedůvěra je doprovázena také snížením sebeúcty. Známa teze neofreudizmu o narušených mezilidských vztazích jakožto hlavní příčině bazálního znepokojení se zde potvrzuje (E. Fromm, K. Horney, E. Erikson).

Je třeba vyvodit závěr, že dospívající migrant je vystaven nebezpečí neadaptace ve větší míře než dospělý. Obtíže s adaptací k novému prostředí mohou být spojeny nejen s odmítnutím smyslových centrací, přenášených společností jako systémy prioritních hodnot hostitelské kultury, ale i s problémem transformace sociálních vztahů.

PROBLÉM IMIGRANTŮ S PŘEKONÁVÁNÍM OMEZENÍ, KTERÁ JIM BRÁNÍ V ZÍSKÁNÍ SOCIÁLNÍ POMOCI

Převaha silného restriktivního přístupu k poskytování pomoci migrantům je jedním z faktorů, které brání vzniku speciální oblasti sociální práce s nimi. „Kořeny“ restriktivního přístupu jsou jasné. Velký příliv uprchlíků a vnitřně vysídlených osob v 90. letech minulého století, nahromadění „ilegálních“ přistěhovalců a bídný rozpočet vedly k převaze omezujícího přístupu. Dokonce i pomoc ve formě sociálních dávek migrantům bylo možné rozdělit na základní (garantovanou) a omezenou kompenzační, která je migrantům poskytována pouze v mimořádných situacích. Základní sociální dávky se týkaly uprchlíků a vnitřně vysídlených osob a do jisté míry i legálních imigrantů, kteří prošli všemi formami naturalizace (vízum – při vízovém režimu,

migrační karta a pracovní povolení). Omezená kompenzační pomoc se týkala těch, kteří v Rusku pobývali dočasně, nebo měli problémy s legalizací. Odborníci po dlouhou dobu trvali na diferenciaci postavení migrantů a na přijetí také dalších právních předpisů v oblasti migrace kromě zákonů „O uprchlících“ a „Vnitřně vysídlených osobách“.

Nenormativní dělení sociální pomoci přispělo k diskriminaci určitých kategorií migrantů, včetně těch, kteří v Rusku pobývali dlouhou dobu a ztotožňovali se s Rusy. Statistika ukázala, že přibližně z 5 milionů nelegálních přistěhovalců v Rusku bylo 1,5 milionu zaměřených na trvalý pobyt a 3,5 milionu tvořili dočasní pracovní migranti. S ohledem na tyto přítoky byly nutné různé speciální migrační programy, které se začaly realizovat až v roce 2005. První kategorii migrantů by měla být poskytnuta pomoc, aby se úspěšně integrovali, pro druhou je nutná adaptace a okamžitá pomoc s legalizací. Takové problémy, jako zdokonalení právního rámce, postupné rozšíření institucí sociální ochrany a sociálních služeb, které by přijímaly migranty a členy jejich rodiny, a specializace kvalifikovaných sociálních pracovníků na práci s migranty, se budou postupně řešit. Je zjevné, že se zavedením migrační amnestie a realizací programu přesídlení krajanů se taková omezení v poskytování pomoci migrantům budou zmenšovat.

Pokrok v tomto směru závisí na mnoha faktorech, včetně zdravotního a sociálního pojištění a sociálního zabezpečení. Zde je možné nepřesné srovnání s některými typy sociálního zabezpečení. Restriktivní přístup je postupně překonáván, například v souvislosti důchodovým zabezpečením a minimální zdravotní péčí. Objevují se precedenty, které omezení částečně odstraňují. Například pokud jde o důchodové zabezpečení cizinců ze zemí bývalého Sovětského svazu, kteří trvale žijí v Rusku, přestože nemají žádné povolení k pobytu ani registraci. Důchod by měl být přidělen cizím státním příslušníkům a osobám bez státní příslušnosti s trvalým pobytem v Rusku, odpovídá to světové praxi. Leckdy úřady vydaly důchod jen těm občanům s cizí státní příslušností a osobám bez státní příslušnosti z bývalých občanů SSSR, kteří měli povolení a registraci k pobytu v Rusku. To bylo odůvodněno odkazem na diskriminační ustanovení spolkového zákona „O právním postavení cizinců v Ruské federaci“, podle kterého se pod trvalým pobytem občana s cizím státním příslušenstvím chápalo výhradně povolení a registrace k pobytu v Rusku.

Podle známého ruského právníka A. S. Avakjana měl být důchod poskytnut také těm cizím státním příslušníkům a osobám bez státní příslušnosti, jejichž trvalý pobyt potvrzují i jiné dokumenty. Daný zákon neupravuje právní vztah sociálního zabezpečení

a důchodové předpisy neváže vyplácení důchodu výhradně na povolení k pobytu nebo registraci. Ústavní soud Ruské federace ve svém usnesení ze dne 4. března 2004 o stížnosti ze strany Ž. S. Adamjana odůvodnil právní stanovisko, podle kterého by důchod měl být vyplácen také těm občanům s cizí státní příslušností a osobám bez státní příslušnosti, jejichž trvalý pobyt v Rusku stanovil soud bez ohledu na to, zda vlastní povolení k pobytu a registraci. V opačném případě dochází k porušení čl. 17 hl. 2 a čl. 19, 27, 39, 62 č. 3 Ústavy Ruské federace. Ale tento systematický výklad sotva přímo ovlivní praxi sociálního zabezpečení. Ministerstvo zdravotnictví a sociálního rozvoje v Rusku musí vydat akty, které určí povinnost brát v úvahu taková soudní rozhodnutí, jako jsou dokumenty, které potvrzují trvalý pobyt cizích státních příslušníků a osob bez státní příslušnosti z bývalého SSSR v Rusku.

V řadě míst není poskytování těchto služeb spojeno ani tak s občanstvím imigranta, jako s registrací a povolením k pobytu. Uznání jedince za uprchlíka nebo vnitřně vysídlenou osobu by mělo analogicky vést k rozšíření práva na získání takové pomoci také na členy jeho rodiny. Hodně záleží na dohodě výchozích států a států pobytu. Například byla vyřešena otázka zajištění lékařské pomoci občanům států SNS, kteří se nachází v Rusku. 24. listopadu 1998 byla podepsána dohoda „O vzájemném poskytování rovných práv na získávání lékařské pomoci občanům Běloruska, Kazachstánu, Kyrgyzstánu a Ruské federace“ (21. července 1999 se k nim připojil Tádžikistán). Podle čl. 2 této dohody a bodu 2.1 protokolu ze dne 27. března roku 1997 „O mechanismu realizace Dohody o poskytnutí lékařské pomoci občanům členských států SNS, co se týče poskytování služeb zdravotní péče.“: „Záchranná služba a bezodkladná zdravotní pomoc při náhlých akutních stavech a onemocněních, které ohrožují život nemocného nebo zdraví okolí, úrazech, otravách, poraněních, porodech a naléhavých stavech během těhotenství, je poskytována volně v nezbytném rozsahu ve všech zdravotnických zařízeních (bez ohledu na zdravotní pojištění nebo jeho absenci) občanům států Společenství, kteří nejsou občany státu dočasného pobytu“.

Náklady za zdravotní péči, která byla v akutních případech občanům členských zemí SNS poskytnuta, jsou hrazeny z rozpočtu státu přechodného pobytu. Plánovaná lékařská pomoc je cizincům na území kteréhokoli členského státu poskytována za poplatek, který mezi sebou následně vyúčtují podle smluvních cen či platných ceníků. Důležité je také mít na paměti, že od okamžiku, kdy je vyloučeno ohrožení života nemocného nebo zdraví jeho okolí a pacient může být převezen do státu svého trvalého pobytu, poskytnutí

následné lékařské pomoci je zpoplatněno stejně jako pomoc plánovaná (v rámci dobrovolného zdravotního pojištění nebo placených služeb) s vyúčtováním za poskytnutou lékařskou péči podle platných právních předpisů ve státě přechodného bydliště. Pro občany Běloruska na území Ruska, stejně jako pro Rusy v Bělorusku, podmínky poskytnutí pomoci musí být na základě Smlouvy o založení unie totožné a ve stejném rozsahu jako pro „své“ obyvatele, což bylo realizováno, přestože ne okamžitě, se vznikem regulačního rámce.

Zdravotní pojištění se váže na registraci k pobytu (bydliště), což může výrazně omezit práva migrantů. V případě pracovních migrantů je pojištění možné vázat k pracovišti. Povinné zdravotní pojištění je státem garantovaná lékařská pomoc každému člověku při léčení běžných a méně závažných onemocnění, která je poskytována bezplatně. Dobrovolné zdravotní pojištění je státem garantovaná lékařská pomoc těm, kteří uzavřeli smlouvu o dobrovolném zdravotním pojištění, což zahrnuje léčbu závažnějších onemocnění a složitější lékařské zákroky. Povinné zdravotní pojištění v Rusku mají všichni cizí státní příslušníci a osoby bez státní příslušnosti, kteří tam trvale pobývají. Lékařská péče dle povinného i dobrovolného zdravotního pojištění je poskytována po předložení průkazu pojištěnce.

Podle S. A. Avakjana značné zastarávání zákona Ruské federace z 28. června roku 1992 „O zdravotním pojištění občanů v Ruské federaci“ způsobilo, že praxe zákona o právním postavení cizích státních příslušníků neodpovídá. Proto je v Rusku v poskytování služeb v rámci povinného zdravotního pojištění cizích státních příslušníků a osob bez státní příslušnosti stále zmatek. Avšak v řadě míst byla poskytována lékařská pomoc v rámci povinného zdravotního pojištění cizím státním příslušníkům a osobám bez občanství, kteří mají povolení a registraci k pobytu v Rusku. Nicméně karty pojištěnce, majícího povinné zdravotní pojištění, by měly být vydávány všem pojištěncům bez ohledu na to, zda má či nemá registraci, což potvrzuje ustanovení Soudní rady ve věcech občanských Nejvyššího soudu Ruské federace z 27. dubna roku 2001, 7. srpna roku 2002 a 3. června roku 2003. Místo pobytu může být potvrzeno i jinými dokumenty, ne jenom registrací. V případě, že zdravotní zařízení odmítne poskytnout záchrannou službu a neodkladnou lékařskou pomoc, jakož i pojišťovna odmítne vydat průkaz pojištěnce (jestliže na něj migrant ze zákona má právo), státnímu zástupci by měla být podána stížnost. V případě platby za léčbu, která migrantovi měla být poskytnuta bezplatně (jakožto osobě s povinným zdravotním pojištěním), vyplacená částka musí být vrácena soudní cestou.

Praxe sociální a lékařské pomoci migrantům se postupně přibližuje normám, na základě kterých budou na Rusko kladeny požadavky po podepsání jeho obnovené Evropské sociální charty, stejně jako z nutnosti vzniklé adaptace a integrace migrantů jako nejhodnotnějšího sociálního zdroje. Výbor Rady federace pro záležitosti Společenství nezávislých států dokončuje zpracování doporučení „O legislativním zabezpečení a úpravě migračních procesů v členských státech SNS“. V roce 2006 byly projednány na meziparlamentním shromáždění SNS. Předseda Výboru, zástupce Rady federace ze správy Vladimírské oblasti V. Gustov upozornil obzvláště na problémy adaptace legálních migrantů, organizace studia jazyků migrantů a jejich dětí, školy a vyššího vzdělání, účasti přistěhovalců ve společenském životě v hostitelské zemi, zvýšení kvalifikace nebo pořádání odborných kurzů pro migranty atd. To vše jsou komplikované otázky, vyžadující komplexní řešení, a to nejen samotným Ruskem, ale také ve spolupráci s dalšími členy SNS.

SOCIÁLNĚ-KULTURNÍ ADAPTACE MIGRANTŮ: PROBLÉM HLEDÁNÍ OPTIMÁLNÍ TECHNOLOGIE PSYCHOLOGICKÉ A PEDAGOGICKÉ POMOCI

Migrace obyvatel směřuje orgány státní moci na vytvoření systému následné sociálně-psychologické a sociokulturní adaptace lidí zapojených do tohoto procesu. V tomto ohledu, vzhledem k existenci kontingentu s mnoha tisíci etnických Rusů, žijících na území států SNS, kteří jsou připraveni kvůli negativním změnám ekonomické a politické situace v těchto zemích na návrat do své rodné vlasti – Ruska, tento problém nabývá zvláštní aktuálnosti a přitahuje na sebe zvýšenou pozornost široké vědecké obce. Kromě toho vzniká vážný problém při hledání účinných technologií s cílem optimalizovat sociálně-psychologickou a sociokulturní adaptaci krajanů k novým životním podmínkám na hostitelském území vzhledem ke specifčnosti oblastních podmínek v zemi.

Naše praktické zkušenosti s migranty ukazují, že sociokulturní adaptace migrantů představuje komplexní systém vzdělávání, charakterizující proces i stav aktivního přizpůsobení jedince k novým životním podmínkám na hostitelském území. Faktorem, organizujícím sociokulturní proces adaptace migrantů, jsou cíle a úkoly speciální sociálně-psychologické pedagogické činnosti, které zabezpečují dosažení odpovídající role individuality migranta z hlediska aktivit a interakce v nových podmínkách jejího

rozvoje. Na druhou stranu, adekvátnost role osobnosti do značné míry závisí na vnějších faktorech, zejména podmínkách, které utvářejí zástupci příslušných skupin v regionu při přijímání přistěhovalců do nového prostředí.

Ze sociálně-psychologického hlediska je charakterem sociokulturní adaptace složitý soubor stabilních vlastností a rysů osobnosti, charakterizujících migranta podle projevů personální funkční identifikace a jeho role v nových podmínkách, sociální a komunikativní kompetence a kulturní integrace jedince do společenských norem a hodnot vlastního života v novém prostředí. Na základě právě těchto kritérií je možné posoudit míru integrace migranta do hostitelské společnosti. Hlavní organizační a pedagogickou podmínkou pro dosažení sociokulturní adaptace migrantů je návrh a realizace jednotného socio-psycho-pedagogického programu. Z organizačního a pedagogického hlediska je takový program zajištěn, za prvé, diagnózou hlavních problémů migrantů, za druhé konkretizací náplně sociálně-psycho-pedagogické činnosti, adekvátní k dosažení sociální a kulturní adaptace osobnosti migranta, za třetí pokročilou komplexní přípravou odborníků k používání rehabilitačních a sociálně orientačních technologií zároveň, což v důsledku tvoří hodnotnou osobní zkušenost s úspěšnou sociální komunikací, personálně odpovědný vztah migrantů k sobě samým a jejich aktivní roli v procesu seberealizace v nové životní situaci. Získali jsme značné praktické zkušenosti jak s dospělými migranty, tak s jejich dětmi v rámci programu „Migrace obyvatelstva“, nápravných a revitalizačních projektů „Poznej sám sebe – věř v sebe sama“ pro mladistvé migranty a „Vítejte, spoluobčané“. Základ práce v rámci programu a projektů tvoří koordinovaná a vzájemně propojená práce asistenční pomoci pro migranty: právní, sociální, psychologické a pedagogické. Obsluhující pracovníci při své práci využívají sociálně orientované technologie interakce jak s dospělými migranty, tak s jejich dětmi. Hlavním cílem práce s migranty je jejich sociokulturní adaptace na hostitelském území, stejně jako osvětové činnosti s tamními obyvateli.

Odborníci z hostitelského státu, jako například právník, psycholog, sociální pracovník a dobrovolníci – studenti předních orelských univerzit, navrhuje a realizují prakticky orientované technologie na pomoc migrantům a zajišťují podmínky nezbytné pro jejich úspěšnou sociokulturní adaptaci na hostitelském území. Nicméně je zřejmé, že další zlepšování systému poskytování účinné pomoci migrantům, která je stále více posuzována ne jako předávání informací o asistenčních službách, výhodách aj., ale jako specifická forma činnosti pro doplnění a oživení komplexu speciálních znalostí migrantů,

vyžaduje změnu v cílové orientaci, struktuře, obsahu a organizaci adaptačního procesu. Odpovídající organizace procesu sociokulturní adaptace migrantů by měla být zaměřena na osobní a profesní rozvoj a sebeurčení v hostitelské společnosti. Proto kromě toho, že migrant v adaptačním procesu vyvíjí aktivitu, je potřeba také flexibilní systém přípravy odborníků, kteří s migranty spolupracují (pracovníci pasové a vízové služby, sociální pedagogové a pracovníci, psychologové a konfliktologové, učitelé ve vzdělávacích institucích aj.). V tomto ohledu je podle nás v obnoveném systému poskytování pomoci migrantům prioritou profesionálně orientované vzdělávání odborníků interagujících s migranty, které zahrnuje formování znalostí o migračních procesech a adaptaci osobnosti, ochotu komunikovat s migranty a připravenost k využití technologií optimalizace adaptačního procesu v profesní činnosti.

Zvláštního významu v této souvislosti nabývá vývoj, testování a implementace odborných kurzů a seminářů do systému zvyšování kvalifikace a rekvalifikačních kurzů, během kterých se řeší konkrétní aspekty organizace procesu sociokulturní adaptace migrantů v současné ruské společnosti. Například, M. Popova uvádí sociokulturní kompetenci jako klíčový cíl vysokoškolského vzdělávání. V rámci teoretického modelu sociokulturní kompetence předkládá jazykové, etnické a kulturní, sociální, behaviorální, činnostní a řečové a extralingvistické komponenty. Autor vidí problém tvorby sociální kompetence studentů při studiu cizích jazyků na vysoké škole, který může být řešen cestou rozvoje teoretického modelu a testování vhodných metod navrhování procesu formování daných osobnostních rysů. Nicméně k dnešnímu dni je problém mnohem naléhavější, protože se bavíme o odbornících z různých útvarů, především učitelích středních škol, kteří musí mít zvláštní schopnost uspokojovat potřeby vzdělání studentů z původního obyvatelstva a přistěhovalců z různých zemí, bližších i vzdálenějších.

Praxe ukázala, že hlavní problémy ve vzdělávacím procesu vysoké školy pramení z novosti problematiky pochopení a přijetí migrantů a větší pedagogické zátěže na učitele. Vznikla praxe v pořádání soukromých lekcí, stejně jako vývoji nových programů sociální integrace, vyučování ruského jazyka a zasvěcení do ruské kultury. V tomto ohledu je třeba zvýšit úroveň odborné způsobilosti vysokoškolských učitelů, pokud jde o sociálně-psychologickou a kulturně-jazykovou adaptaci migrantů, jakož i pokračovat v praxi vědeckého výzkumu, který zkoumá vliv etnické a migrační situace na vzdělávací instituce.

7. OBSAHOVÁ ANALÝZA PŘEKLÁDANÉHO TEXTU

Celý překládaný text je složen ze čtyř vzájemně nezávislých článků vybraných z různých odborných publikací, psaných kolektivem akademiků z předních ruských univerzit a studenty pod odborným dohledem, případně ve spolupráci s odborníkem. Každý ze článků je věnován konkrétnímu problému, přičemž nadřazeným tématem, se kterým všechny vybrané práce úzce souvisejí, je sociální adaptace migrantů.

Úvodní práce byla záměrně vybrána tak, aby adresátovi přiblížila význam termínu “adaptace“, dále jaké předpoklady musí být splněny, aby byla adaptace migranta v hostitelském prostředí úspěšná, co naopak adaptační proces často komplikuje a v konečném důsledku úspěšnou adaptaci znemožňuje. Autor zde také popisuje, čím se vyznačují základní formy adaptace, a dělí faktory, které adaptaci migrantů ovlivňují, do dvou základních skupin. Kromě toho se zabývá nejčastějšími motivy a příčinami, které k přesídlení vedou, aspekty adaptačního procesu a také okolnostmi dobrovolného a vynuceného přesídlení a jejich dopadem na začlenění jedince do majoritní společnosti. V neposlední řadě okrajově nastiňuje postoj rodilých Rusů k migrantům, protože chování okolí vůči imigrantům je ve srovnání se sociální aktivitou, kterou vyvíjí on sám, neméně důležité, často dokonce rozhodující. Všechny zmíněné skutečnosti čtenáři pomohou lépe se zorientovat a pochopit ostatní články.

Následující článek zkoumá specifika sociální adaptace mladistvých či dospívajících migrantů, jejich psychické problémy a subjektivní reakce s migrací spojené, protože proces přizpůsobování v případě adolescentů mnohdy probíhá daleko komplikovaněji než adaptace dospělých migrantů, jejichž personalita je dostatečně vyzrálá a dokáže se na tak zásadní životní změnu lépe psychicky připravit. Autor zde mimo jiné poukazuje na problémy, které migrace adolescentů může způsobit, a to nejen z hlediska adaptace, ale i psychiky, která se hůře vyrovnává s odloučením a přerušením blízkých vztahů, což může mít závažné psychické následky, které způsobují vznik nepřátelského a pohrdavého postoje migranta samotného vůči jeho okolí a sociální adaptaci často zcela znemožní, což je třeba si uvědomit a toto riziko vždy předem zvážit, ať už se jedná o přesídlení rodičů s dětmi či studentů samotných, migrujících za vzděláním a pracovní stáží.

Tématem předposlední práce jsou omezení, která migrantům brání v získání sociálních dávek. Tato omezení pramení z restriktivního přístupu vůči migrantům, který

byl způsoben přílivem vnitřně vysídlených osob a ilegálních přistěhovalců spolu s nepříznivou ekonomickou situací. Diskriminace určitých kategorií migrantů vedla k realizaci migračních programů a postupnému zdokonalení právního rámce, na základě něhož mají nárok na získání sociálních dávek také imigranti, kteří dosud nepřijali ruské občanství a nevlastní registraci ani povolení pobytu, ale jsou schopni trvalý pobyt na území Ruska prokázat i jinými dokumenty, což dlouho nebylo možné a situaci migrantů to značně znepríjemňovalo. Autor se dále zabývá problematikou vyplácení důchodu a poskytování zdravotnických služeb spolu s jejich úhradou. Pojednává také o typech zdravotního pojištění, podmínkách, za jakých na zdravotní pojištění migrant má nárok, a způsoby, jakými se může bránit, bude-li nějakým způsobem znevýhodněn. To vše jsou informace, jejichž znalost je užitečná nejen pro migranty, kteří se s uvedenými omezeními potýkají, ale také pro potenciální migranty, kteří tímto způsobem získají základní povědomí o tom, jaká mají v dané oblasti práva.

Závěrečná studie pojednává o problému sociálně-kulturní adaptace migrantů a způsobech, jakými se jim hostitelská země z psychologického a pedagogického hlediska snaží v jejich adaptačním procesu pomoci. Odborníci zde hovoří o svých praktických zkušenostech a poznatcích, nabytých během práce s migranty, a popisují plánované a realizované projekty, orientované na práci se všemi kategoriemi migrantů, kurzy a semináře, které by měly odborníky, přicházející s migranty do styku, na práci s nimi lépe připravit, a dalších způsobech, jak fázi přizpůsobování se nové společnosti a následnou sociálně-psychologickou a sociokulturní adaptaci co nejvíce usnadnit.

Vybrané práce jsou primárně určeny potenciálním migrantům, ať už hodlají odcestovat za rodinou, za přivýdělkem nebo prací, pracovní stáží či vzděláním, což je vzhledem k našemu studijnímu oboru obzvláště aktuální. Nastiňují problémy, na které je dobré se před migrací připravit, dále stručně uvádí do migrační politiky Ruska, co se týče nároku na finanční pomoc, podmínek uzavření povinného pojištění v případě, že migrant nezažádá o ruské občanství, a získání zdravotnických služeb, včetně jejich úhrady. V neposlední řadě informuje o několika způsobech, jakými se v současné době Rusko snaží adaptační proces migrantů zjednodušit. Domníváme se, že znalost uvedených základních informací je před vycestováním užitečná a dokáže migrantovi pobyt v hostitelské zemi usnadnit.

8. STYLISTICKÁ ANALÝZA PŘEKLÁDANÉHO TEXTU

8.1. SPECIFIKA ODBORNÉHO TEXTU

Odborný styl je jedním z pěti základních funkčních stylů a svou charakteristikou se řadí ke stylům knižním, pro které je typická písemná forma (ovšem nevylučuje se ani forma ústní za předpokladu, že je projev předem připraven, například v případě přednášky či přednesu referátu, který patří mezi jednotlivé žánry odborného stylu, tato forma ovšem není užívaná v tak hojné míře). Tento styl je velmi specifický a zhotovení odborného textu předchází příprava, aby autor dodržel základní normy, které odborný text musí splňovat – texty v odborném stylu tedy vznikají na základě nutně dodržovaných pravidel, nikdy se nejedná o prvoplánové psaní, což je časté například ve stylu uměleckém či prostěsdělovacím. Obsah sdělení je předem promyšlený a vzniká srozumitelný text s logicky řazenými myšlenkami. Autor odborného textu se musí vyjadřovat přesně a výstižně tak, aby byla vyloučena různá interpretace, k čemuž používá nejen stylisticky neutrální jazykové prostředky bez jakýchkoli známek subjektivního hodnocení, emočního zabarvení a expresivity, ale také specifickou slovní zásobu (typické jsou termíny a internacionalismy v různých oblastech vědy a jazyka, stejně jako takzvané kondenzátory - například přechodníky a přídavná jména slovesná) a složitější syntaktickou stavbu (typický je interpoziční slovosled, takzvané obmykání) – jde tedy o racionální, ryze objektivní styl. Odlišnosti lze spatřit také v rovině textové – od běžně užívaného jazyka se odborný jazyk značně liší, a to zejména odbornou terminologií a nezvykle častým užíváním nominálních frází. Po syntaktické stránce je odborný styl (stejně jako styl administrativní) velmi hutný. Velmi častá jsou složitá a rozsáhlá souvětí, zejména souvětí podřadná, která slouží k hierarchizaci textu a napomáhají určení vztahů a závislostí mezi jednotlivými větami, díky čemuž je orientace v textu snazší. Lepší orientaci a porozumění textu napomáhají také takzvané textové orientátory. Dalším jevem, se kterým se v odborném stylu setkáme mnohem častěji než v běžné mluvě, jsou pasivní a polovětné konstrukce. Pasiva totiž umožňují soustředit se na děj samotný, nikoli na jeho konatele – v odborném stylu je důležitá neosobní forma sdělení.

Spolu s celým jazykovým systémem se ale neustále vyvíjí i odborný styl, proto pravidla psaní odborného textu již v současné době nejsou tak striktní, jako bývala dříve, v přiměřené míře jsou přípustné i prvky stylů zcela odlišných. Například Marie Čechová k odbornému stylu řadí mimo jiné i styl populárně naučný. “V rámci odborného stylu se

dnes běžně odlišuje styl vědecký (teoretický), styl prakticky odborný, tj. odborný v užším smyslu, jenž má modifikace (stylové typy) např. ve stylu hospodářském, právním, vojenském, dále styl populárně naučný, uvažuje se o stylu učebním, často se připomíná styl esejistický. [...] Množina takovýchto sekundárních stylů je otevřená, nové typy např. mohou vzniknout díky interaktivnosti moderní prezentace vědy nebo díky možnostem, jež dávají nová média.“ (M. Čechová, 2003, s. 177)

8.2. JAZYK ODBORNÉHO STYLU

Jak již bylo naznačeno v předchozí podkapitole, jazykové prostředky odborného stylu jsou stylisticky neutrální a přesné z důvodu srozumitelnosti a jednoznačnosti sdělení. Často se hovoří o takzvaném stereotypním jazyce. Tomuto faktu se nyní budeme věnovat podrobněji a uvedeme konkrétní příklady z překládaného textu.

8.2.1. LEXIKUM PŘEKLÁDANÉHO TEXTU

V odborném stylu se velmi hojně užívají přesné a jednoznačné výrazy bez doplňujícího expresivního zabarvení, jde o termíny a takzvané internacionalismy – výrazy vyskytující se v několika jazycích, v nichž mají tentýž nebo podobný význam.

Příklad termínu: *адаптационный синдром* → *adaptační syndrom*

Příklad internacionalismu: *адаптация* → *adaptace*

Dalším rysem odborného stylu jsou abstraktní výrazy, které pomáhají přiblížit abstraktní význam a najít souvislosti.

Příklad abstraktního výrazu: *явление* → *jev*, *развитие* → *rozvoj*

Často se užívají také kompozitní (složené) názvy a slovní spojení, verbální (slovesná) klišé a frazeologismy.

Příklad verbálního klišé: *задача заключается в ... - cílem je ...*

8.2.2. MORFOLOGIE

Nyní se budeme zabývat slovními druhy a jejich kategoriemi, které jsou pro odborný styl příznačné. Nejvíce zastoupená jsou podstatná jména, která obvykle tvoří přibližně 40 % všech slov, proto je takový text možno označit jako nominální s předmětným charakterem sdělení. Podstatně méně jsou užívána přídavná jména, tvořící obvykle pouze 10 až 12 % slov v textu. Slovesa, tvořící 20 % textu, sice oproti podstatným jménům zaujímají druhořadou pozici (což je patrné zejména v textech

v ruském jazyce), rozhodně ale nejsou zanedbatelná. V odborném stylu však existuje několik zásad, na které je třeba dbát, aby byla slovesa užitá správně.

- Typickým příznakem odborného stylu je používání pouze pomocného slovesa *бýt* a jeho synonym (například *являться, считаться, есть, представлять собой, составлять, стать, называться* a další) namísto synonym plnovýznamových (například *встречаться, находиться, иметься*)
- Dalším rysem je nahrazení plnovýznamového slovesa slovesem se jménem, které se tak stane nositelem významu (například *помогать* → *оказывать помощь, наблюдать* → *проводить наблюдение*). Toto spojení je v češtině označováno termínem verbonominální spojení (rusky отглагольное существительное).
- Typickým jevem odborného stylu je takzvaná nadčasová přítomnost (rusky *вневременное настоящее*). Užití přítomného času neznámá, že daný fakt platí právě v tuto chvíli, ale že je platný obecně, vždycky platil a platit bude dál. Tento jev je však mnohem častější v přírodních vědách, například při popisu fyzikálních a chemických vlastností (voda vše při 100°C). V humanitních vědách se nadčasovou přítomností nesetkáme tak často, proto ani pro náš překládaný text není jevem zcela běžným.
- Důležitou slovesnou kategorií je osoba. Zatímco například v publicistickém a prostěsdělovacím stylu je běžné, že autor píše sám za sebe (tedy v první osobě jednotného čísla), v odborném stylu to kvůli zachování objektivitě sdělení není zcela korektní (převládá první a třetí osoba množného čísla – například *мы считаем необходимым, они сделали* a jiné). Jak již bylo řečeno výše, zcela správná je také neosobní forma sdělení pomocí takzvaných modálních predikativ či kondenzátorů (například *необходимо подчеркнуть* a jiné).
- Objektivitu sdělení zaručují také pasiva (například *было сделано* namísto *мы / они сделали*)
- Příznačné jsou složitější formy předložek a spojek, které napomáhají logičnosti sdělení a orientaci v textu (například předložka *в отличие от – на rozdíl, несмотря на то, что – nehledě na to, že*; spojka *вследствие того, что – в důsledku toho, že* a jiné).

8.2.3. VĚTNÁ STAVBA A STRUKTURA TEXTU

Struktura celého odborného textu je přesná a logicky organizovaná, pro lepší přehlednost jsou informace rozděleny do odstavců. Delší texty se tak pro čtenáře stávají pochopitelnějšími, orientace v nich je snazší. Na soudržnosti textu se podílejí také takzvané (spojovací) konektory (například *значит* ve významu *tedy* – tímto konektorem reagujeme na určitou myšlenku a uvádíme její následek, dále *кроме того* ve významu *kromě toho, mimoto, navíc* – odkazuje na vyřčenou myšlenku a rozvíjí ji) a textové orientátory (například *во первых, во вторых; наконец; с одной стороны; далее отметим, что...*)

Charakteristickým znakem odborného stylu je takzvaná jmenná větná stavba, která spočívá v převaze podstatných jmen nad slovesy, častým jevem je takzvaný verbonominální predikát neboli přísudek (například sloveso pozorovat lze vyjádřit jednoslovně výrazem *наблюдать*, pro odborný styl je však mnohem příznačnější verbonominální spojení *провести наблюдение*, které klade důraz na jméno).

Jak již bylo řečeno, převládají složitá souvětí, a to zejména příčinná, podmínková a časová. Jednotlivé věty spojují složitě (často víceslovné) spojky, které jsou stejně časté jako složitě předložky (například *за исключением чего* ve významu *kromě čeho, по сравнению с* ve významu *ve srovnání s* a jiné).

Pro ruský text je typickým interpoziční slovosled neboli obmykání, který se leckdy může stát překladatelským oříškem, tím spíše, že se s ním v českém jazyce nesetkáme. Sdělení se s jeho pomocí stane hutnějším a vyhneme se vedlejší větě. Do češtiny je obmykání možné přeložit hned několika způsoby, a to participiem, vedlejší větou přívlastkovou či celkovým přehodnocením věty, nezbytné je však pochopení a zachování původního významu.

Příklad obmykání:

Лишившись, например, в результате вынужденного переезда жилья и значительной части нажитого за предшествующий период жизни имущества...
→ *Pokud například v důsledku nuceného přesídlení přišli o bydlení a značnou část majetku, nabytého v předcházejícím období života...*

Особую важность в этой связи приобретает разработка, апробация и внедрение в систему повышения квалификации и переподготовки специалистов

специальных и спецсеминаров... → Zvláštního významu v této souvislosti nabývá vývoj, testování a implementace odborných kurzů a seminářů do systému zvyšování kvalifikace a rekvalifikačních kurzů...

Neméně časté jsou také polovětné konstrukce, vznikající kondenzací (zhuštěním) vedlejší věty pomocí takzvaných kondenzátorů, kterými mohou být přídavná jména slovesná (rusky *причастия*) a přechodníky (rusky *деепричастия*).

Příklad polovětné konstrukce s přídavným jménem slovesným:

На новом месте жительства такие мигранты гораздо более сплочены, чем мигранты, прибывшие в нормальных условиях. → Na novém místě pobytu jsou tací migranti mnohem soudržnější než ti, kteří migrovali za normálních podmínek.

Среди факторов, оказывающих влияние на адаптацию мигрантов, можно выделить «внешние», касающиеся региона вселения, а «внутренние», характеризующие самых переселенцев. → Mezi faktory, které adaptaci migrantů ovlivňují, můžeme rozlišit „vnější“, týkající se oblasti usídlení, a „vnitřní“, charakterizující přistěhovalce samotné.

Příklad polovětné konstrukce s přechodníkem:

Рассматривая специфику адаптации мигрантов, можно выделить ряд аспектов... → S ohledem na specifika adaptace migrantů můžeme rozlišit řadu aspektů...

Лишь оказавшись в более спокойной обстановке, он осознает свое место в новом обществе. → Až v uvolněnější atmosféře si uvědomí své místo v nové společnosti.

Výše popsanými skutečnostmi jsme upozornili na důležité rysy, které jsou pro funkční styl odborný typické a které by měly být zachovány také v překladu, aby byla adekvátně převedena nejen obsahová, ale i stylistická rovina textu.

9. KOMPOZICE ODBORNÉHO TEXTU A PŘEKLAD

Tento pojem označuje výstavbu celého textu, definovat jej můžeme následovně: „Rozumíme jím v procesu tvorby jazykového projevu uspořádání všech jeho složek do celku, které se ve svém výsledku jeví jako jeho uspořádanost, vnitřní řád“ (M. Čechová, 2008, s. 107). Kompozice (tedy rozvržení textu) většinou následuje poté, co autor nasbírá dostatek zkoumaného materiálu, který chce ve své studii popsat, tedy ještě předtím, než začne vznikat samotný text. Pro text v odborném stylu je totiž důležité, aby na sebe obsažené informace logicky navazovaly a byly přehledně seřazeny, jejich rozvržení je proto nutné předem promyslet, nejde o neuspořádané prvoplánové psaní, což potvrzuje i přední český lingvista J. V. Bečka: „Kompozice odborného stylu se od ostatních stylů vymezuje především svou systematičností, která napomáhá udržovat soudržnost díla a teprve, je-li v práci naplněn tento princip systematičnosti, může být dílo rozvíjeno dalšími kompozičními principy.“ (J. Bečka, 1992, s. 417)

Uspořádanost projevu je v odborném stylu nezanedbatelná, ačkoli si tuto skutečnost při čtení textu nemusíme uvědomovat. O důležitosti kompozice při psaní odborného textu se J. Mistrík vyjadřuje takto: „Kompozícia je pojem, bez ktorého sa štylistika nezaobíde“ (J. Mistrík, 1969, s. 7). Logické členění a uspořádání textu totiž adresátovi napomáhá lépe se orientovat ve velkém množství nových informací a složitých myšlenkových tocích a souvislostech, které jsou v odborném textu velmi časté. Uvedené tvrzení je platné i v případě překladatele, pro něhož je orientace v textu a správné pochopení jeho obsahu nezbytné.

9.1. HORIZONTÁLNÍ ČLENĚNÍ TEXTU

“Horizontálním členěním textu rozumíme jeho lineární členění na úvodní, střední a závěrečnou část. [...] Součástí horizontálního členění psaného projevu je i rozdělení na kapitoly (v rozsáhlejších textech) a na odstavce.“ (M. Čechová, 2003, s. 85)

Náš překládaný text je rozdělen do čtyř na sobě nezávislých kapitol a relativně hojného počtu odstavců, z nichž každý je věnován určité myšlence. Nebýt odstavců, text by se stal nepřehledným a hůře pochopitelným. Čtenář by dokonce nerozčleněnému textu nebyl schopen věnovat takovou pozornost jako při čtení textu organizovaného, ve kterém jednotlivé informace přijímá postupně jako dílčí části, nikoli jako jeden komplexní celek.

9.1.1. NADPIS

Překlad nadpisu jednotlivých textů se může značně lišit. Někdy se setkáme s nadpisem, jehož překlad odpovídá originálu (překladatel se držel jeho výchozí podoby a nadpis přeložil doslovně), jindy narazíme na nadpis kompletně přetvořený, který na první pohled výchozímu nadpisu vůbec neodpovídá. Překladatel má možnost volby, jakým způsobem se nadpis rozhodne přeložit, vždy však záleží na tom, o jaký styl a typ textu se jedná.

Pakliže jde o text v uměleckém stylu, může být překladatel velmi kreativní. Účelem nadpisu uměleckého textu je totiž zaujmout čtenáře a podnítit je k přečtení, nejde proto ani tak o to, do jaké míry cílový nadpis odpovídá výchozímu, ale jaký na potenciálního čtenáře udělá dojem. Zachování původní podoby nadpisu v uměleckém stylu dokonce nemusí být správným rozhodnutím, ačkoli se může zdát, že tímto postupem překladatel nemůže nic zkazit. Je totiž nutné brát v úvahu kulturní rozdíly, vlivem kterých může výchozí nadpis na čtenáře "cílové" kultury zapůsobit zcela odlišně. Z. Kufnerová ve své práci "Co s titulem literárního díla" tvrdí, že "Častým důvodem k adaptaci původního znění titulu díla jsou rozdíly ve společenském vědomí, znalosti reálií, tedy důvody mimojazykové. [...] Interpretační přístup k překladu titulu však nebývá vždy motivován rozdíly ve společenském vědomí, nýbrž též překladatelovou nebo nakladatelovou potřebou dát čtenáři větší nebo přesnější informaci". (Z. Kufnerová, 1994, s. 152) Každá kultura má do jisté míry odlišný smysl pro humor a konkrétně Rusové jsou zvyklí na mnohem důmyslnější hru s jazykem, pro jejíž rozšifrování a správné pochopení je velmi často nezbytná znalost jejich kultury, nadpis samotný o obsahu textu příliš nevyovídá. Oproti tomu české titulky nejsou tolik propracované, hlubší smysly, dvojsmysly či skryté významy nejsou tak časté a není příliš obtížné jim porozumět. Pokud by se českému čtenáři dostal do rukou původně ruský text, s jehož nadpisem si překladatel hlavu příliš nelámal a pouze ho přeložil, je dosti možné, že mu neporozumí a takový nadpis ho spíše odradí. Proto je důležité, aby se překladatel nebál být nápaditý a název přetvořil tak, aby odpovídajícím způsobem působil na čtenáře, pro které je překlad určený.

V případě odborného stylu, ke kterému náleží i náš překládaný text, překladatel (i autor) předpokládá, že si čtenáři, kteří o danou tematiku mají zájem, text sami vyhledají, není proto potřeba vymýšlet poutavý titulek, který by je přilákal. Odborné texty nejsou primárně určeny pro širokou veřejnost, proto v tomto případě nehraje velkou roli

působivost titulku, ale jeho vypovídací schopnost o obsahu studie. Podle Čmejrkové může titulek nejen vystihovat téma, kterým se autor v dané studii zabývá, ale také nastínit výsledky, ke kterým sám v průběhu výzkumu dospěl. “Pak titulek vyjadřuje nejen to, jakým tématem se autor ve svém výzkumu zabýval, ale i novou informaci, kterou čtenáři zároveň sděluje, tedy obsahové jádro neboli réma svého vědeckého příspěvku.“ (S. Čmejrková, 1999, s. 63)

Nadpis odborného textu je na pomezí sémantické a komunikativní funkce překladu. Účelem sémantické funkce je co nejpřesnější překlad, který bude co nejpodobnější výchozímu titulku. (P. Newmark, 1988) Komunikativní funkce překladu se snaží přizpůsobit stylu jazyka cílového. Srovnáme-li konkrétně styl psaní ruských titulků, oproti českým často působí hutněji a těžkopádněji, proto je překladatel zjednoduší, je-li to vhodné. Takové úpravy však v případě našeho překladu nebyly nutné. Například:

Социальная адаптация мигрантов → *Sociální adaptace migrantů*

Náš překlad plní pouze funkci sémantickou, protože výchozí nadpisy byly dostatečně výstižné a srozumitelné na to, aby byly nutné jakékoli změny, kterými bychom se překlad snažili přizpůsobit stylu cílového jazyka.

9.1.2. Odstavce

Členění do odstavců činí prostý text přehlednějším, protože jej rozděluje na dílčí ucelené části, zabývající se jedním konkrétním problémem. Dá se tedy říci, že odstavce jsou v souladu s obsahem textu. Čmejrková ve své práci *Jak napsat odborný text* říká, že: “[...] grafická segmentace textu reflektuje jeho tematickou organizaci a do jisté míry i kompoziční výstavbu“. (S. Čmejrková, 1999, s. 161) Odstavce slouží také mnohem lepší orientaci v textu. “Z hlediska čtenáře je členění textu na odstavce potřebné proto, aby mohl bez velké námahy a nejistoty sledovat “myšlenkový postup“ (především rozvíjení tématu). V tomto směru odstavce vydatně napomáhají jasnosti a hlavně přehlednosti výkladu.“ (S. Čmejrková, 1999, s. 162-163) Čtenář tak přesně rozezná, kdy se autor přestal věnovat aktuálnímu tématu a pokračuje jiným. S novým odstavcem je tedy připraven na “[...] zřetelný posun funkční povahy: nové téma, jisté vyvrcholení nebo obrát, nové stádium nějakého procesu, přesun centra pozornosti, změnu perspektivy, zdůraznění, či vytčení [...]“. (S. Čmejrková, 1999, s. 164) Nečleněný text by obsahově tentýž text mohl proměnit v úmorný a nepřehledný celek. Totéž platí i pro překladatele,

pro něhož je správné pochopení obsahové stránky textu z důvodu vytvoření jeho adekvátního a co nejkvivalentnějšího překladu neméně důležité. Členění do odstavců tak překladateli umožní zřetelněji rozeznat přechod od jednoho tématu k jinému a na základě kontextu poté v procesu překládání zvolit vhodnější ekvivalent k jednotkám výchozího textu, což by nerozčlenění textu mohlo značně komplikovat.

Náš přeložený text jsme rozčlenili naprosto stejně jako autor výchozího textu, přestože dané členění zcela neodpovídá zvyklostem českého jazyka, kdy se mezi jednotlivými odstavci nevynechává řádek jako v našem textu, ale nový odstavec se pouze odsadí dále od okraje. Užití členění je typické zejména pro texty v anglickém jazyce, českému čtenáři však čtení textu nijak nekomplikuje, setkává se s ním totiž zejména v médiích, není pro něj tudíž ničím nezvyklým. Proto jsme se rozvržení textu rozhodli ponechat beze změn.

9.2. VERTIKÁLNÍ ČLENĚNÍ TEXTU

Text “vedle základní roviny (či pásma) vlastního výkladu obsahuje některé další složky, vedlejší, doplňující, pomocné“. (S. Čmejková, 1999, s. 223) Doplňujícími složkami mohou být například citace, poznámky, vysvětlivky, příklady či odkazy na odbornou literaturu. K vertikálnímu členění textu můžeme přiřadit také ilustrace, tabulky či grafy. Čmejková dále tvrdí, že tímto způsobem autor vyděluje “textové segmenty patřící v zásadě k různým kontextům a zároveň umožňuje odlišit sdělení základní od vedlejších“. (S. Čmejková, 1999, s. 223)

V našem textu jsme se setkali pouze se dvěma doplňujícími složkami, a to s několika příklady a odkazy na odbornou literaturu. Vertikálně tedy příliš členěný není, proto tuto problematiku hlouběji zkoumat nebudeme.

10. TRANSLATOLOGICKÁ ANALÝZA

V této kapitole se budeme věnovat překladatelským postupům neboli transformacím, které by si měl osvojit každý překladatel, pakliže chce docílit kvalitního překladu při dosažení maximální možné míry adekvátnosti a ekvivalence i v případech, kdy se jednotlivé jazykové systémy v mnohých ohledech navzájem liší. Překladatelskou transformaci lze popsat jako “překladatelskou operaci, při které se z překládané jednotky výchozího jazyka v jazyce překladu stává formálně jiná jednotka (její transform) při zachování celkového invariantu obsahu“. (Z. Vychodilová, 2013, s. 35) Jde tedy o proces, při kterém překladatel vytváří plnohodnotnou a ekvivalentní jednotku v jazyce překladu.

Následující rozdělení překladatelských transformací vychází z analýzy a modifikace několika různých koncepcí, my však považujeme za vhodnější všechny transformace, na rozdíl od tradičních koncepcí, rozdělit pouze do dvou velkých skupin, protože se domníváme, že mnohé transformace překračují rámec užších skupin a nelze je proto zařadit zcela jednoznačně.

10.1. FORMÁLNÍ TRANSFORMACE

Do této skupiny zařadíme překladatelské postupy, které lze přiřadit jak ke gramatickým, tak k lexikálním. Jsou to:

- **Transkripce** – jde o zaznačení zvukové podoby pomocí znakového systému jazyku překladu. Tento postup je využíván nejčastěji při překladu vlastních jmen a názvů, například:

Авакян → *Avakjan*

Налчаджян → *Nalčadžjan*

- **Transliterace** – zaznačení grafické podoby jednotky originálu pomocí znakového systému jazyka překladu, v mnohých případech se může shodovat s předchozím překladatelským postupem a ne vždy je lze rozeznat (například překládáme-li jméno *Ланг* → *Lang*, zůstává zachována jak jeho zvuková, tak grafická podoba). Rozdíl je patrný zejména při zachování skupiny zdvojených souhlásek. Například:

Фромм → *Fromm*

- **Kalkování** – postup, při kterém dochází k nahrazení jednotlivých částí jednotky originálního textu (ať už morfémů nebo celých slov v případě ustáleného slovního

spojení) odpovídajícími morfémy či celými slovy v jazyce překladu (Z. Vychodilová, 2013, s. 37), například:

Федеральная миграционная служба России → *Federální migrační služba Ruska*

- **Záměna gramatických kategorií** – tato transformace se týká nejčastěji změny vidu, rodu, čísla a času. Je však třeba vzít v úvahu, že za překladatelské transformace lze považovat pouze takové změny, které vznikly vůlí překladatele, ne změny vzniklé vlivem gramatických odlišností v systémech jednotlivých jazyků, kde překladatel neměl možnost volby (pro přiblížení uvedeme jednoduchý příklad: slovo *программа* je v ruštině standardně femininum, ovšem do češtiny nelze přeložit jinak než slovem *program*, což je maskulinum; slovo *дверь* je v ruštině singularita tantum, ovšem české *dveře* jinak než v množném čísle nevyjádříme, jsou plurální). Například:

затягивается (přítomný čas průběhový) → *protáhne se* (budoucí čas)

почвы (množné číslo - plurál) → *půda* (singulár)

- **Záměna slovních druhů** – velmi často využívaný typ překladatelské transformace, jehož podstatou je překlad pomocí jiného slovního druhu též jednotky, než byl použit v jazyce originálu. Mezi nejtypičtější slovnědruhovými záměny patří nominalizace (záměna libovolného slovního druhu, nejčastěji slovesa a zájmena, příslovcem) a verbalizace (nejčastěji záměna podstatného jména slovesem). Například:

Сохранить стабильность (sloveso) → *zachování stability* (podstatné jméno) = nominalizace

Это не удастся (zájmeno) → *záměr selže* (podstatné jméno) = nominalizace

Необходимость приспособления (podstatné jméno) → *nutnost přizpůsobit se* (sloveso) = verbalizace

- **Záměna větných členů** – znamená, že „slova i skupiny v textu v jazyce překladu jsou užity v odlišných syntaktických funkcích než v textu ve výchozím (originálním) jazyce“. (Z. Vychodilová, 2013, s. 38) V rusko-českém překladu jsou nejčastějšími záměny neshodného přívlastku shodným, neméně častá je také

subjektivě-objektová záměna, například:

Ресурсный потенциал (přívlastek shodný) → *potenciál zdrojů* (přívlastek neshodný)

Он достаточно научен плохим опытом → *hořká zkušenost ho opravňuje* = subjektivě-objektová záměna

- **Univerbizace** – spočívá v záměně dvouslovného (možno i víceslovného) označení jednoslovným výrazem, samozřejmostí je zachování smyslu. Například:

Место жительства → *bydliště*

Коренным образом → *zásadně*

Оказывают влияние → *ovlivňují*

- **Multiverbizace** – jde o protiklad univerbizace, postup je tedy přesně opačný. Zatímco podstatou univerbizace je nahrazení několikaslovného označení jednoslovným, podstatou multiverbizace je nahrazení jediného slova několika. Například:

Стремится → *má tendenci*

- **Změna slovosledu** – tento postup je často nevyhnutelný zejména v případě, kdy překládáme jazyk s jiným jazykovým systémem, než je jazykový systém jazyka překladu. Doslovný překlad a zachování původního slovosledu by tedy v mnohých případech mohlo působit těžkopádně a nepřírozně. Některé jazyky mají stálý slovosled, jehož nedodržení by vedlo nejen k neadekvátnímu, ale dokonce nekorektnímu překladu. Může jít například o umístění nové informace – zatímco v češtině je zvykem zmínit ji až na konci sdělení, v ruštině toto pravidlo není nutné striktně dodržovat. Například:

Проблема трудоустройства является, по существу, важнейшей для успешной адаптации переселенцев на новом месте. → Problém zaměstnanosti je ve skutečnosti pro úspěšnou adaptaci migrantů na novém místě nejdůležitější.

(V tomto případě se nejedná o změnu vyvolanou nutností dodržet stálý slovosled, v dané větě byl změněn kvůli zdůraznění důležitosti problému zaměstnanosti, která v původním slovosledu z pohledu českého čtenáře zanikala – tento detail vyřešilo umístění slova „nejdůležitější“ na samý konec věty.)

Pokud překládáme z ruštiny, zcela nepochybně se setkáme s konstrukcí pro ruský jazyk zcela typickou – jde o interpoziční slovosled neboli takzvané **obmykání**, které v českém jazykovém systému neexistuje. Zachování původního slovosledu v českém překladu je v případě obmykání nepřipustné, proto je jeho změna nutná vždy. Máme několik možností, jak obmykání vyřešit – nahradíme ho buď participiem či vedlejší větou přívlastkovou, možné je i celkové přehodnocení věty. Vždy je však nutné plné pochopení originálu, aby v překladu zůstal původní význam nezměněn. Například:

Лишившись, например, в результате вынужденного переезда жилья и значительной части нажитого за предшествующий период жизни имущества... →Pokud například v důsledku nuceného přesídlení přišli obydlí a značnou část majetku, který nabyli v předcházejícím období života...

- **Kompresse (kondenzace)** – podstatou je zhuštění sdělení jazyka originálu a nahrazení rozsáhlejších jednotek kompaktnějšími jednotkami či konstrukcemi v jazyce překladu. V tlumočení komprese znamená spíše vynechání nadbytečných informací či takových informací, které z textu logicky vyplývají a lze si je i po jejich vypuštění snadno domyslet. Tento postup není vyloučen ani v písemném překladu, není však tak častý. V překladu z ruského jazyka do českého se s tímto postupem neseťkáme zdaleka tak často jako při překladu opačným směrem, protože složité větné konstrukce s přechodníky a participii jsou příznačné pro ruský jazyk a čeština je naopak rozvolňuje (často pomocí vedlejších vět). Tento opačný proces se nazývá **dekomprese (dekondenzace)** neboli rozvolnění a v našem překladu jsme ho užili nezřídka, protože zachování typicky ruských složitých konstrukcí s velkým počtem zhuštěných informací v jedné větě pro český jazyk není ze stylistického hlediska zcela korektní, takový překlad nezní přirozeně a může být považován za nekvalitní. Například:

Состояние человека, не сумевшего приспособиться к новой среде →stav člověka, kterému se nepodařilo přizpůsobit novému prostředí

Факторы, оказывающие влияние на адаптацию мигрантов →faktory, které adaptaci migrantů ovlivňují

Jak je z obou příkladů patrné, nejčastějším důvodem dekomprese v psané podobě je eliminace přídavného jména slovesného (participia). Přídavná jména

slovesná se sice používají i v českém jazyce, avšak ne vždy je užití participia vhodné, proto se často opisuje vedlejší větou přívlastkovou.

- **Změna gramatického statutu** – ve většině případů jde o záměnu trpných konstrukcí činnými, kdy pro ruský jazyk (a pro odborný text obzvláště) je obvyklý trpný rod, český jazyk však upřednostňuje rod činný. Zachování trpného rodu ovšem není chybné, často je naopak vhodné – jeho užití závisí na stylu. Dále může jít také například o záměnu jednočlenných vět dvoučlennými. Například:

Подростковый возраст как период социального взросления характеризуется формированием компонентов... (činná konstrukce)
→ *Adolescence jako období sociálního zrání je charakterizována utvářením komponentů...* (trpná konstrukce)

10.2. SÉMANTICKÉ (LEXIKÁLNĚ-SÉMANTICKÉ) TRANSFORMACE

- **Konkretizace** – při tomto postupu dojde k záměně označení s obecnějším (širším) významem za označení s užším významem, dojde tedy ke konkretizaci překládané lexikální jednotky. Například:

Помощь → *sociální dávky*

- **Generalizace** – tato transformace je pravým opakem předchozího překladatelského postupu, tedy konkretizace, což znamená, že jednotku s přesnějším významem nahradíme jednotkou obecnější (s širším významem). Ne vždy je totiž čtenáře nutné zatěžovat přesnými údaji, často lépe porozumí obecnější informaci (obzvláště v případě, kdy je pro porozumění přesnému údaji nutná znalost mimotextové reality, například: Pohřešovaný muž měří 6 stop a 2 palce. Aby si čtenář byl schopen vytvořit správnou představu, musí si umět u nás nepříliš často používané jednotky převést na jednotky jemu bližší, tedy nejlépe centimetry. Jednodušší proto bude, když tento údaj generalizujeme a větu přeložíme takto: Pohřešovaný muž je vysoké postavy. Záleží však na překladateli, zda zachování konkrétního údaje považuje za nutné, nebo se ho rozhodne zobecnit.) Například:

В противном случае нарушаются ст. 17 ч. 2 и ст. 19, 27, 39, 62 ч. 3 Конституции РФ. → *V opačném případě dochází k porušení některých článků Ústavy Ruské federace.* (Předpokládáme, že málokterého čtenáře bude zajímat

přesné znění konkrétních článků a jen stěží je bude dohledávat, proto se domníváme, že je zde dostačující pouze obecná informace, ve které zůstal zachován smysl sdělení, a sice že dochází k jednání v rozporu se zákonem.)

- **Diferenciace významu** - Jako typický příklad, který podstatu tohoto překladatelského postupu vystihuje, může posloužit například ruské slovíčko *палец*, označující obecně *prst* (konkrétní označení jednotlivých prstů sice existuje, užívá se ovšem jen velmi zřídka). V českém jazyce tento výraz konkretizujeme, tedy specifikujeme, o který konkrétní prst se jedná.
- **Modulace významu** – spočívá v záměně jednotky jazyka originálu takovou jednotkou, která logicky z významu původní jednotky vyplývá (často se jedná o následek původního sdělení – pro představu uvedeme jednoduchý příklad: Pachatel byl odsouzen k trestu odnětí svobody. Znamená to tedy, že je vězněn. Překladatel má různé možnosti, jak danou větu přeložit, jedna z nich, ze sdělení logicky vyplývající, je následující: Pachatel si svůj trest odpykává za mřížemi.)
Například:

Критическая ситуация как жизненно важная «затрагивает центральные аспекты личности – его образ «Я», представление о себе, действует на них разрушающе и заставляет личность изменить их». → Kritická situace, mající zásadní význam, „postihuje centrální aspekty osobnosti – obraz svého já a představu o sobě samém, má na ně destruktivní vliv a způsobuje, že je daná osoba změnit. (Z původního sdělení vyplývá, že jestliže kritická situace migranty nutí změnit centrální aspekty jejich osobnosti, jedinec se v takové situaci s největší pravděpodobností změnit. Tento důsledek je vyjádřen v přeloženém souvětí.)

- **Antonymický překlad** – jestliže se překladatel pro tuto transformaci rozhodne, znamená to, že původně kladnou jednotku zamění za jednotku se záporným významem a naopak. Z kladné věty se tedy může stát záporná a ze záporné naopak kladná. Celkově je však samozřejmě nezbytné zachovat nepozměněný význam sdělení – ačkoli jsou překladatelské transformace projevem vůle překladatele, není možné, aby svévolně změnil polaritu překládané věty.

Například:

Значительная часть мигрантов работает не по специальности,

причем у многих изменилась не только профессия, но и сфера труда. (kladná věta) → Značná část migrantů nepracuje ve svém oboru a mnozí z nich změnili nejen profesi, ale také sféru, ve kterém působí. (polarita překladu je záporná, význam však zůstal nezměněný)

Для успешной социально-психологической адаптации мигрантов необходимы как минимум два условия: удовлетворение тех потребностей, которые невозможно было удовлетворить на прежнем месте жительства... (kladná věta) → Pro úspěšnou sociální a psychickou adaptaci migrantů jsou nezbytné alespoň dvě podmínky: uspokojení těch potřeb, které nebylo možné uspokojit na předchozím místě pobytu... (záporná věta)

- **Rozšíření informační základny (doplnění informace)** – tato změna je ve většině případů vyvolána nutností doplnit překládané sdělení o takovou informaci, bez které by pro čtenáře text nemusel být pochopitelný, aniž by disponoval dostatečnou znalostí mimotextové reality. Může jít například o reálie dané kultury, historické události pro ni důležité, zeměpisné reálie či třeba mentalitu tamní společnosti. Ne vždy ale musí jít jen o objasnění faktů. Překladatel může rozšířit informační základnu také z důvodu lepší orientace a pochopení textu. Například:

В Томской области разработана целевая программа «Общегражданский мир и межэтническая толерантность в Томской области на 2012-2014 годы». → V Tomské oblasti, která je součástí Sibiřského federálního okruhu, je rozpracován cílový program s názvem “Celospolečenský mír a mezinárodní tolerance v Tomské oblasti pro rok 2012-2014”.

- **Zúžení informační základny** – jak z výše uvedeného logicky vyplývá, zúžení informační základny je opakem jejího rozšíření, spočívá tedy ve vynechání informací, které překladatel považuje za nadbytečné. Například:

Например, в отношении пенсионного обеспечения иностранных граждан из бывших республик СССР, которые постоянно живут в России, хотя и не имеют вида на жительство и регистрации по месту жительства. → Například pokud jde o důchodové zabezpečení cizinců ze zemí bývalého Sovětského svazu, kteří trvale žijí v Rusku, přestože nemají žádné povolení k pobytu ani registraci.

- **Explicace (opisný překlad)** – jde o postup, při kterém překladatel jednotku

originálního textu nezamění pouze odpovídající jednotkou v cílovém jazyce (překladem), ale opisem jejího významu, aby se pro čtenáře stala pochopitelnější.

Například:

Совершенствование законодательной базы и поэтапное расширение учреждений социальной защиты и социального обслуживания, принимающих мигрантов и членов их семей, специализации социологов для работы с мигрантами – эти задачи будут постепенно решаться. → Takové problémy, jako zdokonalení právního rámce, postupné rozšíření institucí sociální ochrany a sociálních služeb, které by přijímaly migranty a členy jejich rodiny, a specializace kvalifikovaných sociálních pracovníků na práci s migranty, se budou postupně řešit.

Jak je na příkladu zřejmé, explikace je často nevyhnutelný postup i v případě, kdy termíny originálního textu v jiném jazyce svůj ekvivalent vůbec nemají, což je v textech ze sociální oblasti obzvlášť časté. Pomocí opisného překladu tak překladatel nahradí termín jeho popisem, prostřednictvím něhož transformuje do cílového textu jeho význam bez použití odpovídajícího termínu v cílovém jazyce.

11. SHRnutí

V průběhu překládání námi vybraného odborného textu se nám potvrdila nesprávnost častých názorů, které překlad odborného textu oproti uměleckému snižují, protože podle nich odborný text může překládat každý, kdo zvládne základní slovesa a pár odborných termínů, které lze z jazyka do jazyka dosazovat „kus za kus“. Ono dosazení je však možné pouze za předpokladu, že v obou jazykových systémech daný termín existuje – pak lze za pomoci odborných slovníků tento termín bez vážnějších komplikací převést, ovšem i v tomto případě je třeba brát v úvahu, že zdánlivě shodný výraz se v jednotlivých jazycích může lišit svým významem, proto je nutné přihlížet ke kontextu a obsahu textu skutečně porozumět, aby byl výběr správného ekvivalentu možný.

Ovšem substituce termínů není zdaleka jediná komplikace, kterou s sebou překlad odborného textu přináší. Je třeba být obezřetnější také při překladu verbonominálních spojení, které sice často lze přeložit doslovně, avšak v češtině by taková konstrukce zněla nepřírozně a překlad by tak ztrácel na kvalitě. Obecně je třeba dbát na to, aby se v překladu neobjevovaly rusismy.

Často jsme se potýkali také se zhuštěnými konstrukcemi, které jsou pro odborný text charakteristické. Typickými kondenzátory jsou přídavná jména slovesná a přechodníky, avšak takto složité větné konstrukce s velkým počtem zhuštěných informací jsou příznačné pro ruský jazyk a čeština naopak rozvolňuje, protože působí zastarale. Ve většině případů jsme je proto převedli pomocí vedlejších vět.

Za účelem přizpůsobení textu stylistickým zvyklostem českého jazyka jsme hojně užívali prakticky všechny typy překladatelských transformací. Mezi nejméně časté patří kondenzace (která by byla nezbytná při překladu opačným směrem) a generalizace, jelikož odborný styl se vyznačuje exaktností a jednoznačností faktů, jejichž zobecnění není žádoucí.

Oříškem místy byl také překlad souvětí s obmykáním, protože v češtině se s ním vůbec nesetkáme, je pro nás tudíž nepřírozně a pochopení delších a složitějších konstrukcí a následné vhodné přetvoření pro začínajícího překladatele mnohdy není snadné. Zpětně si troufáme říci, že tento jev byl i pro nás v celém textu asi nejproblematictější.

V průběhu psaní celé bakalářské práce (včetně překladu) nám byly

nedocenitelnou oporou práce předních českých a ruských jazykovědců a akademiků, týkající se zejména odborného stylu a problematiky překladu. Získané teoretické poznatky jsme aplikovali v praxi a pokusili se je zjednodušit tak, aby mohly i v budoucnu studentům, zabývajícím se touto problematikou, či začínajícím překladatelům usnadnit práci.

Dospěli jsme k závěru, že při překladu jakéhokoli textu, a pro odborný to platí obzvlášť, pouhá znalost jazyka nestačí, byť je sebelepší. Bez povědomí o základních pojmech stylistiky a gramatiky překladatel nemůže být schopen všechny jevy, vyskytující se zejména (či výhradně) v ruském jazyce, správně transformovat do češtiny. Bez předchozí teoretické průpravy by adekvátní překlad odborného textu jednoduše nebyl možný. Teoretické znalosti jsou tedy k praktickému (a kvalitnímu) překládání nezbytné.

ZÁVĚR

Tématem naší bakalářské práce je překlad odborného textu ze sociální sféry, zabývajícího se adaptací migrantů v hostitelském prostředí, o němž jsme předpokládali, že je napsán v odborném stylu. Jeho součástí je i komentář a terminologický glosář k námi zpracovanému překladu. Výchozím jazykem zvoleného textu je ruština, kterou jsme přeložili do češtiny.

Za cíl, kterého jsme chtěli dosáhnout, jsme si stanovili vytvoření adekvátního překladu zvoleného textu s co nejvyšší možnou mírou ekvivalence. Při překládání jsme využili znalosti získané při studiu odborné literatury, vzhledem k tématu zejména děl uznávaných českých a ruských translatologů. Text jsme poté podrobili analýze a originál porovnávali s námi vytvořeným překladem. Výsledky analýzy jsme shrnuli v praktické části naší bakalářské práce. Naplněn byl také záměr ověřit funkčnost teoretických znalostí v praxi, jelikož překlad odborného textu vzhledem k jeho nasycenosti odbornou terminologií, pro niž ne vždy existuje v cílovém jazyce vhodný ekvivalent, hutnými větnými konstrukcemi plných kondenzátorů v podobě například přechodníků a přídavných jmen slovesných a konstrukcemi s interpozičním slovosledem, se kterým se v českém jazykovém systému vůbec nesetkáme, bývá úkolem mnohdy nelehkým.

V průběhu psaní naší práce jsme dospěli ke zjištění, že splnit jednu ze základních podmínek překladu odborného textu, kterou je kromě dokonalé znalosti výchozího a cílového jazyka, což považujeme za samozřejmé, také mimořádně dobrá orientace v dané mimotextové realitě (konkrétní vědní disciplíně či jejím odvětví) a terminologii v ní užívané, pro překladatele není vždy snadné. Jak jsme již naznačili, ať je překladatel zkušený sebevíc, pakliže se v daném oboru neorientuje, je velká pravděpodobnost, že se v důsledku jeho neobornosti sníží ekvivalence překladu. Nicméně kombinace translatologie s jiným úzce zaměřeným vědním oborem není příliš obvyklá, tudíž je prakticky nereálné, aby odborné texty překládal buď odborník, který vystudoval také translatologii, nebo translatolog, který je navíc odborníkem i v potřebném vědním oboru. Z tohoto důvodu je odborný text ve většině případů překládán překladatelem, který však není odborníkem v daném vědním oboru, nebo vědec se znalostí cizího jazyka, nikoli však zkušený translatolog. Proto by bylo žádoucí, kdyby se budoucí překladatelé již během svého studia začínali orientovat také v jiných vědních disciplínách, aby byli schopni adaptace v odborném světě a překlady odborných textů tak v budoucnu dosahovaly co možná nejvyšší míry ekvivalence. V tomto směru v oblasti odborného

překladu vidíme možné zlepšení do budoucna.

Naše bakalářská práce může pomoci budoucím migrantům (zejména dočasným, migrujícím za prací či vzděláním) získat povědomí o problematice migrace. Nastíní jim problémy, na které je dobré se před migrací připravit, dále stručně uvede do migrační politiky Ruska, co se týče nároku na získání zdravotnických služeb, včetně jejich úhrady. V neposlední řadě informuje o způsobech, jakými se v současné době Rusko snaží adaptační proces migrantů zjednodušit. Domníváme se tedy, že znalost uvedených základních informací je před vycestováním užitečná a dokáže migrantovi pobyt v hostitelské zemi usnadnit. Práce poslouží také začínajícím studentům lingvistiky a budoucím překladatelům, ať už se stejně jako my zaměří na překlad textů ze sociální sféry, ale i na překlad jakéhokoli jiného odborného textu. Stručnou a srozumitelnou formou je seznámí s charakteristickými rysy odborného textu a upozorní na problémy, se kterými se překladatel odborných textů při překladu z ruštiny do češtiny a naopak může setkat. Všechny teoretické poznatky navíc demonstrujeme na praktických příkladech přímo z námi překládaného textu, což napomůže snazšímu pochopení ve srovnání s odbornými publikacemi, u nichž se očekává znalost dané problematiky, a pro neoborníky jsou často příliš náročné.

РЕЗЮМЕ

Настоящая дипломная работа посвящена переводу научного текста из социальной сферы, занимающегося адаптацией мигрантов в принимающей среде, который включает в себя также комментарий и терминологический словарь по нашему обработанному переводу. Выбор темы был мотивирован не только нашей специальностью, но переводом мы занимались также в отношении нашей будущей профессии, где все практические и теоретические знания, полученные нами во время учебы соответствующей научной литературы и самого процесса перевода, мы могли бы использовать. Данный научный текст мы выбрали не только потому, что после окончания учебы некоторые из нас в русскоязычные страны, несомненно, поедут искать работу, но и из-за актуальности его темы в связи с тем, что нынешние студенты в полной мере воспользуются возможностью получить бесценный опыт в рамках обучения за рубежом или стажировки, которые им Университет Палацкого в сотрудничестве с ведущими российскими университетами предлагает, и в Россию даже только на некоторое время мигрируют. Целью данного текста является облегчить мигрантам пребывание в принимающей стране.

Наша цель заключалась в создании адекватного перевода и в практической части данной дипломной работы использовать теоретические знания, полученные в ходе изучения научной литературы, а также выделить особенности профессионального текста из социальной сферы и проблемы, с которыми переводчик в процессе перевода научных текстов из данной области может столкнуться. Кроме того, мы будем стремиться проверить функциональность теоретических знаний на практике.

В ходе составления нашей дипломной работы мы использовали несколько методов. Во-первых, мы собрали документы, которые стали источником обрабатываемой в дальнейшем информации. Это были научные публикации, как на чешском, так и на русском языке и несколько интернет-источников с последующим анализом и интерпретацией собранных материалов.

Основываясь на полученной информации, мы выбрали текст на русском языке, который, по нашему мнению, имел черты профессионального стиля. Затем мы настоящий текст перевели, тщательно проанализировали и обобщили

результаты, накопленные (частично по сравнению с чешским языком) в практической части работы.

Вся работа разделена на теоретическую и практическую части и в общей сложности десять разделов и подразделов в соответствии с правилами научного стиля.

Задачей первого из них являлось краткое информирование читателя о проблемах перевода, определяя основные понятия переводоведения на основе заявлений ведущих чешских и российских лингвистов.

Во втором разделе мы определили понятие эквивалентности перевода и указали типы эквивалентов, представляющих сущность каждого переводимого текста, потому что они помогают сохранять смысл изложения.

Третий раздел посвящен проблемам перевода в целом и способам, какими можно переводить столь характерное для научного текста явление, каким является специальная терминология. После того мы ориентировались на осложнения, с которыми переводчик сталкивается в ходе перевода текста с русского на чешский язык (и наоборот).

Четвертый раздел ввел в внетекстовую реальность переводимого текста, которой является проблема миграции, для того, чтобы лучше ориентироваться в данной теме и терминологии, используемой в этой сфере на русском и чешском языках, и научный текст на основе приобретенных знаний надлежащим образом перевести. Во-первых, мы представили несколько основных фактов из истории миграции, на основе которых мы могли доказать важность миграции населения. После того мы обсуждали самые распространенные причины, которые миграцию вызывают (причины, заставляющие мигрантов покинуть страну их пребывания, или, наоборот, привлекающие их в другую страну без вынуждения) и несколько типов миграции на основании пространственных и временных условий.

В пятом разделе мы занимались миграцией в контексте российско-говорящих стран, а именно самой России, по отношению к Чешской Республике. Мы наметили основную информацию о движении мигрантов из Чешской Республики в Россию и, наоборот, российского народа к нам, включая основные причины, вызывающие их переселение, и опыт, касающийся их пребывания в другой стране и поведения принимающего общества.

В шестом разделе мы перешли к практической части нашей дипломной работы. Практическая часть сформирована самым переводом научного текста, темой которого является адаптация мигрантов в России и явления, которые процесс адаптации усложняют.

Седьмой раздел включает в себя анализ переведенного текста, а именно его тему и краткое содержание.

В восьмом разделе мы переведенный текст анализировали с точки зрения стилистики и перечислили черты, которые являются типичными для научного стиля. В ходе анализа мы сосредоточили внимание на лингвистические аспекты, словарный запас, морфологию и синтаксис вместе со структурой текста.

Темой девятого раздела является анализ композиции переведенного текста в плане горизонтального разделения текста на параграфы, в связи с чем мы подвергли анализу также заголовки статей, и вертикального разделения, которое включает в себя, например, примечания, ссылки и примеры.

Последний раздел посвящен лингвистическому анализу, а именно анализу незабываемых в процессе перевода переводческих приемов и преобразований. Весь раздел можно разделить на формальные и семантические (или лексико-семантические) преобразования. В ходе перевода мы пользовались почти всеми переводческими приемами, а именно так называемой транскрипцией, транслитерацией, калькированием, заменой грамматических категорий, заменой частей речи, заменой членов предложения, универбизацией, мультивербизацией, изменением порядка слов, декомпрессией, заменой грамматического статуса предложения, конкретизацией, модуляцией значений, антонимическим переводом, описательным переводом и минимально мы упоминали также другие преобразования.

Оригинальный русский текст в конце настоящего тезиса вставлен в виде вложения.

В процессе формирования нашей работы мы обнаружили, что встретиться с одним из основных условий перевода научного текста, которым является не только отличное знание исходного и целевого языка, но и исключительно хорошая ориентация во внетекстовой реальности и в используемой терминологии, для переводчиков не всегда легкая задача. Как уже отмечалось, если (даже опытный)

переводчик не ориентируется в переводимой области, нет большой вероятности того, что он создает эквивалентный перевод. Поэтому было бы желательно, если бы в будущем переводчики во время учебы начали уделять внимание также другим дисциплинам, чтобы иметь возможность адаптироваться в профессиональном мире и перевод текстов достиг максимально возможного уровня эквивалентности. Именно в этом направлении в области перевода научных текстов мы видим возможное улучшение.

Наш тезис может помочь будущим мигрантам (особенно временным, переезжающим за работой или учебой) получить осведомленности о проблеме миграции. Он кратко излагает проблемы, для которых до миграции хорошо подготовиться, и введет в миграционную политику России в отношении права на получение медицинских услуг, в том числе их оплаты. Наконец, он информирует о способах, какими Россия в настоящее время пытается упростить процесс адаптации мигрантов. Поэтому мы убеждены, что знание этой базовой информации полезно и мигрантам может облегчить пребывание в принимающей стране. Наша дипломная работа будет полезной также для начинающих студентов лингвистики и будущих переводчиков, ориентирующихся не только на перевод текстов из социальной сферы, но и на перевод любого другого научного текста. Она краткой и понятной формой ознакомит их с особенностями научных текстов и осветит проблемы, с которыми переводчик в ходе перевода научных текстов с русского на чешский язык (и наоборот) сталкивается. Все теоретические знания мы продемонстрировали на практических примерах из нами переведенного текста, что поможет облегчить понимание, по сравнению с профессиональными изданиями, которые для неспециалистов являются часто слишком тяжелым.

Во время написания всей дипломной работы (включая перевод) мы пользовались работами ведущих чешских и российских лингвистов и ученых, в частности, касающимися стилистических чертов, характерных для научного стиля, и вопросов перевода. Теоретические знания мы применили на практике и попытались упростить их так, чтобы они в будущем облегчили работу студентам или начинающим переводчикам, имеющим дело с переводом научного текста.

В ходе перевода выбранного нами научного текста была подтверждена неточность мнения, что переводить научный текст могут все, кто справляются с несколькими основными глаголами и небольшим количеством специальных

терминов, которые можно просто бездумно заменять. Однако замена возможна только в том случае, если в языковых системах исходного языка и языка перевода данный термин существует - то можно использовать специализированные словари, с помощью которых переводчик без осложнений заменяет исходный термин соответствующим эквивалентом. Но даже в этом случае необходимо иметь в виду, что у аналогичного выражения в разных языках может быть разный смысл, поэтому необходимо учитывать контекст и содержание текста понять действительно хорошо, чтобы выбирать правильный эквивалент. Тем не менее, замена терминов не единственное осложнение, с которым переводчик в процессе перевода научного текста сталкивается. Мы пришли к выводу, что в переводе любого текста простое знание языка не достаточное. Без осознания основных понятий стилистики переводчик не может быть в состоянии все явления на русском языке правильно перевести на чешский. Лишившись предварительной теоретической подготовкой, перевести научный текст надлежащим образом просто невозможно. Теоретические знания для практического перевода необходимые.

BIBLIOGRAFIE

Seznam použité literatury

BEČKA, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1977, 431 s.

BEČKA, Josef V. *Česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1992, 467 p. ISBN 80-200-0020-8.

ČECHOVÁ, M. a kol. 2003. *Současná česká stylistika*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-8664-2003.

ČMEJRKOVÁ, Světlá, František DANEŠ a Jindra SVĚTLÁ. *Jak napsat odborný text*. Vyd. 1. Praha: Leda, 1999, 255 s. ISBN 80-859-2769-1.

DRBOHLAV, D. - LUPTÁK, M. - JANSKÁ, E. - BOHUSLAVOVÁ, J. (1999): Ruská komunita v České republice. (Výzkumná zpráva grantu MV č. j.: U-2115/99). Praha, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha.

DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 207 s. Studie (Sociologické nakladatelství), sv. 66. ISBN 978-807-4190-391.

HANÁKOVÁ, M. 1992. *Jazyk jako faktor odborného a uměleckého překladu*. In *Translatologica Pragensia V*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova. ISSN 0567-8269.

HORECKÝ, J. 2007. *O prekladaní terminologie*. In *Antologie teorie odborného překladu: výběr z prací českých a slovenských autorů*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 97-8807-3683-832.

HRDLIČKA, M. 1992. *Překlad odborného textu*. In *Translatologica Pragensia IV*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova. ISSN 0567-8269.

HRDLIČKA, M. 2007. *Odborný text a jeho translace*. In *Antologie teorie odborného překladu: výběr z prací českých a slovenských autorů*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 97-8807-3683-832.

ILEK, B. 2007. *Místo teorie odborného překladu v soustavě věd o překladu*. In *Antologie teorie odborného překladu: výběr z prací českých a slovenských autorů*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 97-8807-3683-832.

KNITTLOVÁ, D. 2000. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0143-6.

KNITTLOVÁ, D. 2010. *Překlad a překládání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2428-6.

KUFNEROVÁ, Zlata. *Co s titulem literárního díla*. In: *Překládání a čeština*. Vyd. 1. Jinočany: H, 1994, 260 p. ISBN 80-857-8714-8.

LEVÝ, J. 1998. *Umění překladu*. 3. vyd. Praha: Ivo Železný. ISBN 80-2373-539-X. 121

MAN, O. 2007. *Otázky ekvivalence v odborném překladu*. In *Antologie teorie odborného překladu: výběr z prací českých a slovenských autorů*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 97-8807-3683-832.

MISTRÍK, Jozef. *Štylistika slovenského jazyka ...: vysokoškolská učebnica pre filozof a*

pedag. fakulty na Slovensku. 1. vyd. Bratislava: SPN, t. Východoslov. tlač., Košice, 1969, 415, [7] p.

NEWMARK, Peter. *A textbook of translation*. New York: Prentice-Hall International, 1988. ISBN 01-391-2593-0.

NEWMARK, Peter. *Paragraphs on translation*. Philadelphia: Multilingual Matters, c1993, x, 176 p. ISBN 18-535-9191-2.

RICHTEROVÁ, Veronika. Komentovaný překlad z oblasti turistického ruchu [online]. 2010 [cit. 2015-03-12]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta.

VILIKOVSKÝ, J. 2002. *Překlad jako tvorba*. 1. vyd. Praha: Ivo Železný. ISBN 80-237-3670-1.

VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedenje v teoriju perevoda dlja rusistov*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 83 s. ISBN 978-80-244-3417-9.

ZAVŘELOVÁ, Olga. Komentovaný překlad odborného textu ze sociální oblasti. Olomouc, 2013. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta

ZBOŘIL, Jan. Překlad odborného textu z oblasti společenských věd (Verbální a neverbální komunikace) s komentářem a glosářem. Olomouc, 2013. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta

ZÍDEK, Josef. Komentovaný překlad odborného textu: Vybrané články Občanského zákoníku Ruské federace [online]. 2012 [cit. 2015-03-12]. Diplomová práce. Masaryk

University, Faculty of Arts.

ŽVÁČEK, D. 1995. Kapitoly z teorie překladu I. (odborný překlad). 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. ISBN 80-7067-489-X.

ŽVÁČEK, D. 1998. Úvod do teorie překladu (pro rusisty). 2. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. ISBN 80-7067-814-3.

АЛЕКСЕЕВА, И. С. 2004. *Введение в перевод*. 1-ое изд. Москва: Издательский центр «Академия». ISBN 5-7695-1542-2.

БАРХУДАРОВ, Л. С. 1975. *Язык и перевод*. 1-ое изд. Москва: Издательство «Международные отношения».

КОМИССАРОВ, В. Н. 1990. *Теория перевода (лингвистические аспекты)*. Москва: Высшая школа. 5-06-001057-0.

Seznam internetových zdrojů

Multikulti Challenge. *NESEHNUTÍ*. [online]. © 2009 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://multikulti-challenge.cz/cms/wp-content/uploads/svet-v-pohybu-uvod-do-fenomenu-migrace.pdf> (1)

Migrace a uprchlictví v České republice. *Uprchlik*. [online]. © 2015 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://uprchlik.ecn.cz/cz/politika.html> (2)

Rusko čelí přílivu migrantů. *MigraceOnline*. [online]. 19.10.2003 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/rusko-celi-prilivu-imigrantu> (3)

Пříloha č. 1: **ORIGINAL ODBORNÉHO TEXTU V RUSKÉM JAZYCE** **СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ МИГРАНТОВ**

В настоящее время процессы миграции являются важнейшим фактором изменений в экономической, социальной и культурной сферах.

Любая перемена места жительства неизбежно влечет за собой необходимость приспособления к новым природным, социальным, экономическим условиям. Во многих случаях оно осуществляется болезненно и не всегда заканчивается успешно: известен даже специальный термин - «дезадаптационный синдром», характеризующий физиологическое и психологическое состояние человека, не сумевшего приспособиться к новой среде обитания.

В современных социальных науках социальная адаптация предстает как форма приспособления личности или социальной группы к окружающей социальной среде. Важнейшим компонентом адаптации выступает согласование самооценок и притязаний субъекта с его возможностями и с реальностью социальной среды, включая также тенденции развития среды и объектов.

Основным способом адаптации является принятие норм и ценностей новой социальной среды. Адаптация протекает более-менее легко в том случае, если социальные нормы, предъявляемые личности, не сильно отличаются от уже освоенных ею. Если же нормы и правила существенно отличаются, то процесс адаптации затягивается и сопровождается психологическим дискомфортом, нервными срывами, низкой социальной активностью. Социальная адаптация может протекать в активной или пассивной форме, или и в той и другой одновременно. Активная форма социальной адаптации, прежде всего, характеризуется тем, что субъект, воздействуя на социальную среду, стремится ее изменить (подогнать под уже сложившиеся у него представления о нормах и правилах социального поведения). Зачастую в полной мере сделать это не удастся потому, что сложившаяся социальная среда также стремится сохранить стабильность социальных норм и правил поведения и, кроме того, она состоит из индивидов, которые эти нормы уже приняли и не собираются их коренным образом изменять. Другая форма социальной адаптации- пассивно воспринимать все нормы и правила поведения той социальной группы, в которой индивид оказался. Для этого нужно полностью пересмотреть свои взгляды и убеждения, что довольно сложно, и начать

жить по нормам и правилам, установленным в данном обществе, ближайшем социальном окружении.

Среди факторов, оказывающих влияние на адаптацию мигрантов, можно выделить «внешние», касающиеся региона вселения, и «внутренние», характеризующие самих переселенцев. К первым относятся такие показатели, как плотность и демографическая структура населения региона, в частности - потребность в рабочей силе; наличие свободного жилого фонда; развитость инфраструктуры; ресурсный потенциал (наличие свободных земель, качество почв, достаточность водных ресурсов и т.п.) и экологическое состояние территории; климат; величина культурной дистанции между населением региона «исхода» и региона вселения. Ко вторым - пол, возраст, образование, специальность, квалификация переселенца; его семейное положение и материальная обеспеченность; уровень интегрированности в инокультурную среду; особенности психологического статуса и характера.

В целом стоит отметить, что уровень адаптации мигрантов напрямую зависит от мотивов их пребывания и жизненных планов. Приезжающие на сезонные заработки, как правило, не мотивированы на погружение в культуру и среду принимающего сообщества, их главный мотив - экономический. То же касается тех, кто приехал в другую страну получить образование, но не собирается оставаться жить в этой стране.

Рассматривая специфику адаптации мигрантов, можно выделить ряд аспектов этого процесса, такие как: социально-экономический, социально-культурный и социально-психологический.

Социально-экономическая адаптация - это самый сложный процесс усвоения новых социально-экономических норм и принципов экономических отношений. Проблема трудоустройства является, по существу, важнейшей для успешной адаптации переселенцев на новом месте. Лишившись, например, в результате вынужденного переезда жилья и значительной части нажитого за предшествующий период жизни имущества, люди сохраняют практически единственный свой капитал - знания, умения, трудовые навыки. Значительная часть мигрантов работает не по специальности, причем у многих изменилась не только профессия, но и сфера труда. Связано это и с общим экономическим кризисом в стране, и со структурной безработицей, и с соотношением цен на

рынках жилья и труда, вынуждающим людей выбирать для вселения не то место, где есть работа, а то, где можно получить хоть какую-то крышу над головой. Возможность самореализации мигрантов в результате переезда не только не повышается, но в большинстве случаев понижается. Перспективы служебного и профессионального роста для многих квалифицированных специалистов с «городскими» профессиями, оказавшихся в селах или небольших городах, практически закрыты.

В отношении же культурной адаптации главной остается проблема освоения языка: не многие владеют им на уровне, достаточном для обеспечения порой первичных потребностей. Для иностранцев, приехавших на заработки, Федеральная миграционная служба России планирует ввести экзамены. Уровень знания языка, степень профессиональной пригодности, способность адаптироваться в России определит компетентная комиссия. И только после сдачи экзаменов и зачетов будущий гастарбайтер сможет претендовать на рабочее место. Тем, кто успешно сдаст экзамены, помогут получить работу. Но это пока пилотный проект. В Томской области разработана целевая программа «Общегражданский мир и межэтническая толерантность в Томской области на 2012-2014 годы». Отдельный блок в ней посвящен развитию системы этнокультурного образования и, в частности, обучению русскому языку мигрантов.

В качестве причин любого вида миграции могут выступать два основных блока. К первому относятся вынужденные или стрессовые факторы в виде гражданских войн, межнациональных конфликтов, политических или этнических притеснений, стихийные бедствия и пр. Преобладание стрессовых причин миграции в некоторых этнических группах вполне закономерно валяет на психологическое состояние мигрантов. На новом месте жительства такие мигранты гораздо более сплочены, чем мигранты, прибывшие в нормальных условиях. В условиях стрессовых или вынужденных перемещений миграции осуществляются спонтанно и быстро. В подобных условиях мигрант часто не задумывается о своем будущем - он всего лишь пытается спасти свою жизнь и жизнь своих близких. Лишь оказавшись в более спокойной обстановке, он осознает свое место в новом обществе.

Для успешной социально-психологической адаптации мигрантов необходимы как минимум два условия: удовлетворение тех потребностей, которые невозможно было удовлетворить на прежнем месте жительства; отсутствие негативных

воздействий, аналогичных тем, которые явились побуждающим мотивом миграции. К сожалению, эти условия выполняются далеко не в полной мере. Поскольку адаптация представляет интерес не только как социально-групповой феномен, но и как феномен индивидуального уровня, то встреча с новой культурой требует от каждого конкретного индивида определенного отношения к этому факту.

Следует добавить, что существует еще один весьма важный аспект адаптации - это порог, который надо переступить не только мигрантам. Принимающее общество тоже должно адаптироваться к приезжим и таким образом восстановить баланс безопасности, как минимум, поколебленный их появлением. В России мигрантов не очень-то любят. Одни настроены к ним враждебно, другие относятся к мигрантам с опаской и недоверием. В большей степени не любят мигрантов скинхеды, более того они их ненавидят и презирают. Ненависть к ним определяется главным образом их расовым признаком. Скинхеды считают, что мигранты не нужны России и ее русскому народу. Многие россияне испытывают тревогу за свое благополучие, видят в мигрантах угрозу себе и своим близким. В целом отношение к мигрантам сводится к формуле «свои-чужие».

Особенно сложно протекает адаптация в случае вынужденного переселения. Если «добровольная» миграция обычно совершается с целью улучшения жизненных условий (получение работы, или более высокой зарплаты) и во имя этой цели человек готов перетерпеть временные неудобства, то в случае с миграцией вынужденной, как правило, происходит только ухудшение всех основных показателей качества жизни: социального статуса, материального благосостояния, жилищно-бытовых условий и т.п.

После распада СССР в Российскую Федерацию хлынули потоки беженцев и вынужденных переселенцев из бывших советских республик. Их появление потребовало разработки новых подходов к миграционной политике, ежедневного решения многочисленных проблем социального обеспечения, трудоустройства, жилья для переселенцев. Обострение межнациональных отношений, политический экстремизм, вооруженные конфликты - все это увеличивает поток вынужденных переселенцев и беженцев.

Успешность социальной адаптации зависит от комплекса индивидуальных и социально-групповых свойств мигрантов, а также конкретных социально-

экономических, политических и культурных условий принимающей среды. В этом смысле адаптация представляет собой процесс вхождения в новую культуру, постепенно освоение ее норм, ценностей. При этом полная адаптация возможна только при достижении социальной и психологической интеграции с еще одной культурой без потери богатств собственной.

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ПОДРОСТКОВ-МИГРАНТОВ: ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И СУБЪЕКТИВНОЕ РЕАГИРОВАНИЕ

Особое внимание в проблеме адаптации и ассимиляции мигрантов занимает проблема психологической адаптации подростков. Подростковый возраст как период социального взросления характеризуется формированием компонентов ценностно-смысловой сферы личности (направленности, ценностных ориентаций, основ саморегуляции и самоактуализации) и самосознания (идентичность, Я-концепция и самооценка).

Ситуацию миграции в плане ее субъективного переживания следует рассматривать в качестве критической ситуации, подразумевая при этом несоответствие мотивов и возможностей по причине избыточной мотивации достижения целей и недостаточности приспособительных возможностей. Критическая ситуация как жизненно важная «затрагивает центральные аспекты личности – его образ «Я», представление о себе, действует на них разрушающе и заставляет личность изменить их». Возникает риск деформации смысловой сферы при нарушении закономерностей адаптации и возникновении дезадаптации, что порождает ситуацию травмирующей неопределенности. В отношении подросткового возраста такой риск особенно возрастает – кризис адаптации неизбежно накладывается на кризис отрочества, который содержательно раскрывается в противоречиях становления единой схемы самосознания (В. В. Столин, Дж. Мид, Р. Лэнг, А. А. Налчаджян и др.).

В связи с данным положением, успешность социальной адаптации, проявляющаяся в процессах социализации-индивидуализации для подростка вполне естественно может быть затруднена в силу следующих взаимосвязанных причин.

Во-первых, согласно результатам исследований в области психологии экстремальных и трудных жизненных ситуаций, считается доказанным, что в числе основных внутренних факторов успешности преодоления кризиса выступает целостность личности, выраженная в сформированности ценностных ориентаций, устойчивом самосознании и т.п. И если в отношении подросткового возраста можно говорить только о становлении личностных конструктов, то вышеупомянутая высокая степень вероятности осложненной адаптации подростка теоретически обоснована.

Во-вторых, формирование самосознания подростка, согласно отечественным психолого-педагогическим теориям, происходит в процессе общения с референтными группами – самосознание является главным следствием интимно-личностного общения (И. С. Кон, Л. И. Божович, А. В. Мудрик). Отсюда следует полагать, что отсутствие реальной возможности взаимодействия с социумом на низших этапах адаптации затрудняет процессы личностного становления подростка. Возникает так называемая ситуация замкнутого или «порочного круга», которая означает, что сформировавшиеся в условиях социальной неудачи низкая самооценка и дезидентификация становятся причиной дальнейших социальных неудач и продолжительности одиночества, перерастающего в хроническое состояние. Как разорвать этот порочный круг – весьма существенный вопрос для исследователей проблемы одиночества и дезадаптации. В качестве педагогически верного выхода из создавшегося положения можно рассматривать следующие психолого-педагогические рекомендации родителям и педагогам: «терпеливо разрешать кризисные ситуации, преодолевать возникающие проблемы межкультурного взаимодействия, не обостряя естественные проблемы подростков попустительством, безразличием или, наоборот, чрезмерной требовательностью».

Следует отметить, что особая трудность проблемы заключается в том, что на ситуацию разрушения старых социальных связей подросток реагирует достаточно болезненно и создание новых социальных связей не воспринимает как жизненно важную необходимость. Значимый друг в представлении подростка – это «лучший друг, которого никто никогда не заменит».

Результаты эмпирического исследования реагирования подростка на ситуацию разрыва значимых отношений доказывают факт повышенной зависимости собственного Я от личности другого. Это вполне естественно объясняется

формированием самосознания подростка в интимно-личностном общении: главным итогом и квинтэссенцией переходного возраста является становление самосознания (Л. С. Выготский).

Так, например, в качестве наиболее распространенной аллегории разлуки с другим выступает раскол прежде целой фигуры или какого-то образования. Целая фигура является символом близкой взаимосвязи между определенной группой, а сам «раскол» подразумевает разрыв этих отношений и образовавшееся одиночество партнеров – «частей» ранее целостного объединения: «Это как два кусочка магнита – прежде они были целым магнитом, а теперь их разделяет линия, которая мешает им соединиться вновь»; «Я почему-то представляю шарик – он до расставания целый, а после разбился на две половинки».

Более того, ситуация разрыва близких отношений сопровождается и ощущением внутреннего раскола или ощущением потери собственного Я: «Я вдруг перестал чувствовать себя цельной личностью»; «Я будто потеряла саму себя», которое переживается подростком еще и как внутренняя психологическая смерть: «Мне показалось тогда, что я умер»; «Во мне нет больше энергии жизни». Показателем описываемого феномена выступает и сопутствующее состояние экзистенциального вакуума: «Как мертвый живу, и видеть никого не хочется»; «Ничего не хочется делать, ничего не интересно»; «Не могу себя заставить что-нибудь сделать».

Таким образом, вышеобозначенный факт нежелания подростка создавать новые социальные связи имеет глубинные психологические причины, связанные со спецификой отношения к значимому другому и особой феноменологией переживания расставания как жизненно значимого события.

Было также установлено, что ситуация расставания предстает как ситуация крайней безысходности. Распространен максимально пессимистический взгляд на будущее: основным волнующим вопросом здесь является уровень социальной успешности. Дело в том, что межличностные отношения зачастую приобретают ценность в плане их практической значимости, а в некоторых случаях и престижности. В последнем случае подросток рассматривает значимого другого как условие занятия более высокого социального положения. Данные утверждения доказывает комплекс следующих суждений: «Лучшего друга потерял, на него во всем можно было положиться»; «Моя подруга из любой беды могла меня

выручить»; «С его помощью я мог много чего добиться»; «Классный был друг – мне все завидовали»; «Я очень гордился своим другом: он был спортсмен, занимал на соревнованиях первые места». Отмечается специфическое отношение к близкому человеку как к некому идеалу или кумиру. Ситуация расставания лишает субъекта твердости социальных позиций.

С этим связано специфическое отношение к окружающей действительности: возникает враждебно-презрительное отношение к окружающему миру. Такое отношение тесно сопрягается с ощущением покинутости: мир воспринимается закрытым в связи с потерей «проводника» в мир – значимого другого: «Целый мир становится как темная темница, как могила», «Никто здесь не может успокоить и помочь».

Одиночество как следствие разлада отношений для подростка это не столько переживание изоляции, сколько обида. Субъект расставания начинает также испытывать чувство неуверенности: «Я стал как-то неуверенно жить», «Я не могу теперь быть уверена ни в чем». Отметим, что чувство неуверенности в подростковом возрасте сопровождается не только ощущением «закрытости» мира, но и сформировавшимся пессимистическим воззрением на сферу межличностных отношений. Приведем примеры суждений: «После пережитого уже все близкие отношения между людьми кажутся безнадежными»; «Если я и обрету когда-нибудь такого же хорошего друга, радости от дружбы уже не будет – я буду всегда бояться, что потеряю его».

И. С. Кон отмечает, что недоверие к другим людям протекает на фоне тревожного состояния: страх способствует отчуждению субъекта. Недоверие сопровождается также снижением самооценки. Известное положение неотрейдизма о нарушенных межличностных отношениях как главной причине базальной тревоги здесь подтверждается (Э. Фромм, К. Хорни, Э. Эриксон).

Следует заключить, что подросток-мигрант в большей степени, чем взрослые, подвержен риску дезадаптации. Сложности в адаптации к новой среде могут быть связаны не только с неприятием смысловых центраций, транслируемых социумом как системы приоритетных ценностей принимающей культуры, а с проблемой трансформации социальных связей.

ПРОБЛЕМА ПРЕОДОЛЕНИЯ ОГРАНИЧЕНИЙ В ПОЛУЧЕНИИ СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ ИММИГРАНТАМИ

Преобладание сильного ограничительного подхода к оказанию помощи мигрантам является одним из факторов, затрудняющих становление специального направления социальной работы с мигрантами. «Корни» ограничительного подхода понятны. Значительный приток беженцев и вынужденных переселенцев в 1990-е гг., скопление «нелегальных» мигрантов, бедность бюджета приводили к доминированию ограничительного принципа. Даже ту дозированную помощь мигрантам можно было условно разделить на основную (гарантированную) и ограниченно-компенсационную, оказываемую мигрантам только в чрезвычайных ситуациях. Основная помощь распространялась на беженцев и вынужденных переселенцев, в некоторой степени также на легальных иммигрантов, прошедших все формы натурализации (виза — при визовом режиме, миграционная карта, разрешение на работу). Ограниченно-компенсационная — на тех, кто находился в России временно, испытывал те или трудности с легализацией. Долгое время специалисты настаивали на дифференциации статусов разных мигрантов, принятии помимо законов «О беженцах» и «Вынужденных переселенцах» также и других законов о миграции.

Условное ненормативное деление социальной помощи способствовало дискриминации определенных категорий мигрантов, в том числе и тех, кто находился в России длительное время, идентифицировал себя как россиянин. Статистика показала, что примерно из 5 млн нелегальных иммигрантов в России 1,5 млн ориентировались на постоянное проживание, а 3,5 млн являлись временными трудовыми иммигрантами. В отношении этих потоков необходимы были различные специальные миграционные программы, что стало осуществляться только в 2005 г. Первой категории мигрантов надо помогать успешно интегрироваться, для второй — необходима адаптация и срочная помощь в легализации. Совершенствование законодательной базы и поэтапное расширение учреждений социальной защиты и социального обслуживания, принимающих мигрантов и членов их семей, специализации социологов для работы с мигрантами — эти задачи будут постепенно решаться. Видимо, по мере проведения миграционной амнистии, реализации программы переселения соотечественников такие ограничения в оказании помощи мигрантам будут уменьшаться.

Прогресс в этом направлении зависит от многих факторов, в том числе от медицинского и социального страхования, социального обеспечения. Здесь можно проводить нестрогие аналогии с некоторыми видами социального обеспечения. Ограничительный подход постепенно преодолевается, например, по отношению к пенсионному обеспечению и минимуму медицинского обслуживания. Появляются прецеденты, снимающие часть ограничений. Например, в отношении пенсионного обеспечения иностранных граждан из бывших республик СССР, которые постоянно живут в России, хотя и не имеют вида на жительство и регистрации по месту жительства. Пенсия должна назначаться иностранным гражданам и лицам без гражданства, проживающим в России постоянно, что соответствует мировой практике. Иногда пенсионные органы назначали пенсию лишь тем иностранным гражданам и лицам без гражданства из числа бывших граждан СССР, кто имел вид на жительство в России и регистрацию по месту жительства. Мотивировалось это ссылкой на дискриминационные положения Федерального закона «О правовом положении иностранных граждан в Российской Федерации», по которому под постоянным проживанием иностранного гражданина понималось исключительно наличие у него вида на жительство в России с регистрацией по месту жительства.

По мнению известного российского юриста С.А. Авакьяна, пенсия должна была назначаться также и тем иностранным гражданам и лицам без гражданства, постоянное проживание которых подтверждалось другими документами. Указанный закон не регулирует правоотношения по социальному обеспечению, а пенсионное законодательство не связывает назначение пенсии исключительно с видом на жительство или регистрацией. Конституционный Суд РФ в своем Определении от 4 марта 2004 г. по жалобе Ж.С. Адамян обосновал правовую позицию, согласно которой пенсия должна назначаться также тем иностранным гражданам и лицам без гражданства, факт постоянного проживания которых в России установлен в судебном порядке, независимо от наличия у них вида на жительство и регистрации. В противном случае нарушаются ст. 17 ч. 2 и ст. 19, 27, 39, 62 ч. 3 Конституции РФ. Но вряд ли это системное толкование окажет прямое воздействие на практику социального обеспечения. Минздравсоцразвития России необходимо издавать акты с указанием на обязательность учета таких судебных решений в качестве документов, подтверждающих постоянное проживание в России иностранных граждан и лиц без гражданства из числа бывших граждан

СССР.

В ряде мест оказание подобных услуг связывается не столько с гражданством иммигранта, сколько с регистрацией, видом на жительство. Признание лица беженцем и вынужденным переселенцем должно аналогично приводить к распространению права получения такой помощи на членов его семьи. Немало зависит и от согласованных действий государств исхода и государств пребывания. Например, решен вопрос оказания медицинской помощи гражданам государств СНГ, находящимся в России. 24 ноября 1998 г. заключено Соглашение «О взаимном предоставлении гражданам Республики Беларусь, Республики Казахстан, Республики Кыргызстан и Российской Федерации равных прав в получении скорой и неотложной медицинской помощи» (21 июля 1999 г. к нему присоединился Таджикистан). Согласно ст. 2 данного Соглашения и п. 2.1 Протокола от 27 марта 1997 г. «О механизме реализации Соглашения об оказании медицинской помощи гражданам государств — участников СНГ в части порядка предоставления медицинских услуг»: «Скорая и неотложная медицинская помощь при внезапных острых состояниях и заболеваниях, угрожающих жизни больного или здоровью окружающих, несчастных случаях, отравлениях, травмах, родах и неотложных состояниях в период беременности предоставляется беспрепятственно и в необходимом объеме во всех лечебно-профилактических учреждениях (независимо от наличия или отсутствия медицинского страхового полиса) гражданам государств Содружества, не являющимся гражданами государства временного пребывания».

Возмещение затрат за оказание медицинской помощи по экстренным показаниям гражданам государств СНГ осуществляется за счет бюджета государства временного пребывания. Плановая же медицинская помощь иностранным гражданам на территории любого государства-участника осуществляется на платной основе с последующим проведением взаиморасчетов по договорным ценам или действующим прейскурантам. Важно также иметь в виду, что с момента, когда устранена угроза жизни больного или здоровью окружающих, и возможна транспортировка пациента в государство его постоянного проживания, за оказанную в дальнейшем медицинскую помощь взимается плата как за плановую (в рамках добровольного медицинского страхования или платных услуг) с проведением взаиморасчетов за предоставленные медицинские услуги по

законодательству, действующему в государстве временного пребывания. Для граждан Белоруссии на территории России, также как гражданам России на территории Белоруссии, в силу Договора о создании Союзного государства условия оказания помощи должны стать одинаковыми и осуществляться в том же объеме, как для «своих» жителей, что было реализовано, хотя и не сразу, по мере формирования нормативно-правовой базы.

Медицинское страхование привязано к регистрации места пребывания (жительства), что существенно может ограничить права мигрантов. Для трудовых мигрантов возможна привязка страхования к месту работы. Обязательное медицинское страхование (ОМС) — гарантированное государством оказание медицинской помощи каждому человеку по лечению общераспространенных и нетяжелых заболеваний, осуществляемое на бесплатной основе. Добровольное медицинское страхование (ДМС) — гарантированное государством оказание медицинской помощи лицам, заключившим договор добровольного медицинского страхования, куда входит лечение более тяжелых заболеваний и более сложные виды медицинского вмешательства. Застрахованными по ОМС в России являются все постоянно проживающие в России иностранные граждане и все лица без гражданства. Оказание медицинской помощи по ОМС и по ДМС производится при предъявлении страхового медицинского полиса.

С.А. Авакьян отметил, что значительное устаревание Закона РФ от 28 июня 1992 г. «О медицинском страховании граждан в Российской Федерации» вызвало практику, не соответствующую законодательству о правовом положении иностранных граждан. Поэтому в России сохранялась путаница в оказании услуг по обязательному медицинскому страхованию иностранных граждан и лиц без гражданства. Правда, в ряде мест оказывалась медицинская помощь по ОМС иностранным гражданам и лицам без гражданства, имеющим вид на жительство и регистрацию по месту жительства в России. Однако полисы ОМС должны выдаваться всем застрахованным независимо от наличия или отсутствия регистрации, что подтверждено определениями Судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда РФ от 27 апреля 2001 г., 7 августа 2002 г. и 3 июня 2003 г. Место жительства может подтверждаться и другими документами, а не только регистрацией. При отказе лечебного учреждения в оказании скорой и неотложной медицинской помощи, а также отказе страховой компании в выдаче

полиса ОМС (если мигрант по закону имеет право на его получение) следует обращаться с жалобой в прокуратуру. В случае уплаты денежных средств за лечение, которое мигранту должны были оказать бесплатно (как лицу, застрахованному по ОМС), уплаченная сумма взыскивается через суд.

Практика социальной и медицинской помощи мигрантам постепенно приближается к тем стандартам, по которым будут предъявляться требования к России после подписания ею обновленной Европейской социальной хартии, а также возникшие в силу необходимости адаптации и интеграции мигрантов как ценнейшего социального ресурса. Комитет Совета Федерации по делам Содружества Независимых Государств завершает разработку рекомендаций «О законодательном обеспечении регулирования миграционных процессов в государствах — участниках СНГ». В 2006 г. они были рассмотрены на Межпарламентской Ассамблее СНГ. Председатель Комитета, представитель в Совете Федерации от администрации Владимирской области В. Густов обратил особое внимание на проблемы адаптации законных мигрантов, организации изучения языка мигрантами и их детьми, школьного и вузовского образования, участия мигрантов в общественной жизни страны пребывания, повышения квалификации или организации профессиональных курсов для мигрантов и т. д. Все это — непростые вопросы, и решать их придется комплексно, причем не только одной России, но и во взаимодействии с другими странами СНГ.

СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ АДАПТАЦИЯ МИГРАНТОВ: ПРОБЛЕМЫ ПОИСКА ОПТИМАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ

Миграция населения ориентирует органы государственной власти на создание системы последующей социально-психологической и социокультурной адаптации людей, участвующих в этом процессе. В этой связи, учитывая наличие многотысячного контингента этнических русских, проживающих на территории стран СНГ, готовых в условиях негативного изменения экономико-политической ситуации в этих странах к переезду на историческую родину — Россию, эта проблема приобретает особую актуальность, привлекает к себе повышенное внимание широкой научной общественности. Кроме того, возникает практически

важная проблема поиска эффективных технологий оптимизации социально-психологической и социокультурной адаптации соотечественников к новым условиям жизнедеятельности на принимающей их территории с учетом специфики региональных условий внутри страны.

Наш практический опыт работы с мигрантами показывает, что социокультурная адаптация мигрантов, представляет собой целостное системное образование, характеризующее процесс и состояние активного приспособления личности к новым условиям жизнедеятельности на принимающей территории. Системообразующим фактором организации процесса социокультурной адаптации мигрантов являются цели и задачи специальной социально-психолого-педагогической деятельности, обеспечивающие достижение адекватного функционально-ролевого состояния личности мигранта в условиях деятельности и взаимодействия в новой ситуации её развития. В свою очередь адекватность функционально-ролевого состояния личности во многом зависит от внешних факторов, а именно от тех условий, которые создаются представителями релевантных групп региона при приеме мигрантов в новую среду.

В социально-психологическом плане сущность социокультурной адаптации составляет сложный комплекс устойчивых качеств и свойств личности, характеризующих мигрантов по критериям проявления персональной ролевой и функциональной идентификации в новых условиях среды, социально-коммуникативной компетентности и культурной интеграции личности в социальные нормы и ценности самотворческой жизни в новой среде. Именно эти критерии позволяют судить о степени интеграции мигранта в принимающем обществе. Ведущим организационно-педагогическим условием достижения социокультурной адаптации мигрантов выступает проектирование и реализация целостной социально-психолого-педагогической программы. В организационно-педагогическом плане такая программа обеспечивается, во-первых, диагностикой основных проблем мигрантов, во-вторых, конкретизацией на этой базе содержания социально-психолого-педагогической деятельности, адекватного задачам достижения социокультурной адаптированности личности мигранта, в-третьих, опережающей комплексной подготовкой специалистов к применению реабилитационных и социально ориентирующих технологий в их единстве, что формирует в итоге ценностно осмысленный личный опыт успешных социальных

коммуникаций, персонально ответственное самоотношение мигрантов и их активную позицию в процессе заинтересованной самореализации в новой жизненной ситуации. Нами накоплен значительный практический опыт работы как с детьми-мигрантами, так и со взрослыми (их родителями) в рамках программы «Миграция населения», коррекционно-реабилитационных проектов «Познай себя — Поверь в себя» для подростков-мигрантов, «Добро пожаловать, соотечественники». Основу работы в рамках программы и проектов составляет скоординированная и взаимосвязанная работа служб помощи мигрантам: правовой, социальной и психолого-педагогической. Сотрудники служб в своей работе используют социально-ориентирующие технологии взаимодействия с мигрантами как детьми, так и со взрослыми. Основной целью работы с мигрантами является их социокультурная адаптация на принимающей территории, а также проведение информационно-разъяснительной работы с жителями принимающей территории.

Специалисты приемной юрист, психолог, социальный работник и добровольцы – студенты ведущих орловских вузов, проектируют и реализуют практико-ориентированные технологии оказания помощи мигрантам и обеспечивают условия необходимые для их успешной социокультурной адаптации на принимающей территории. Вместе с тем, становится очевидным, что дальнейшее совершенствование системы оказания эффективной помощи мигрантам, которая все более рассматривается не как передача информации о службах помощи, льготах и др., а как специфическая форма деятельности по пополнению и активизации у мигрантов определенного комплекса специальных знаний, требует изменения целевой направленности, структуры, содержания и организации адаптационного процесса. Соответствующая организация процесса социокультурной адаптации мигранта должна быть ориентированная на личностное и профессиональное развитие и самоопределение в принимающем обществе. Следовательно, помимо того, что мигрант проявляет активность в адаптационном процессе, ещё необходима гибкая система подготовки специалистов, взаимодействующих с мигрантами (сотрудники паспортно-визовых служб, социальные педагоги и работники, психологи и конфликтологи, педагоги образовательных учреждений и др.). В этой связи приоритетным направлением в обновлении системы оказания помощи мигрантам, на наш взгляд, является профессионально-ориентированное обучение специалистов, взаимодействующих с

мигрантами, которое предполагает формирование у обучаемых знаний о миграционных процессах и адаптации личности, готовности к взаимодействию с мигрантами, готовности к использованию в профессиональной деятельности технологий оптимизации адаптационного процесса.

Особую важность в этой связи приобретает разработка, апробация и внедрение в систему повышения квалификации и переподготовки специалистов спецкурсов и спецсеминаров, в процессе которых рассматриваются частные аспекты организации процесса социокультурной адаптации мигрантов в современном российском обществе. Так, например, М. Попова выдвигает социокультурную компетентность как ведущую цель вузовского образования. При этом в ее теоретической модели социокультурной компетенции представлены лингвистический, национально-культурный, социально-поведенческий, деятельностно-речевой и экстралингвистический компоненты. Автор видит проблему формирования социокультурной компетенции студентов в процессе изучения иностранных языков в вузе, которая может быть решена путем разработки теоретической модели и апробации соответствующей методики проектирования процесса формирования данного качества личности. Однако, на сегодняшний день данная проблема стоит намного острее, поскольку речь идет о специалистах различных ведомств и в первую очередь преподавателей высшей школы, которые должны владеть особыми компетенциями, позволяющими им в равной степени удовлетворять образовательные потребности студентов из числа титульного населения и мигрантов из различных стран дальнего и ближнего зарубежья.

Как показала практика, основные сложности в образовательном процессе вуза вытекают из новизны проблематики понимания и принятия мигрантов, дополнительной педагогической нагрузки на преподавателя. Возникла практика организации индивидуальных занятий, а также разработки новых программ социальной интеграции, обучения русскому языку и приобщения к русской культуре. В этой связи назрела необходимость повысить уровень профессиональной компетентности преподавателей высшей школы в вопросах социально-психологической и культурно-языковой адаптации мигрантов, а также продолжить практику проведения научных исследований, изучающих влияние этнической и миграционной ситуации на образовательные учреждения.

Zdroj:

Особенности миграционной политики. Проблемы, поиски, решения: сборник научных трудов Международной молодежной конференции / под ред. Г.А. Барышевой. Томский политехнический университет. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2012. – 516 с.

Социально-психологическая адаптация мигрантов в современном мире: Материалы Международной научно-практической конференции / Отв. Ред. В. В. Константинов – Пенза: ПГПУ им. В. Г. Белинского, 2012. – 252 с.

Пříloha č. 2: **RUSKO-ČESKÝ GLOSÁŘ K PŘEKLÁDANÉMU TEXTU**

Адаптация –и, ж

- ~ активная
- ~ культурная
- ~ культурно-языковая
- ~ пассивная
- ~ полная
- ~ последующая
- ~ социальная
- ~ социально-психологическая
- ~ социально-экономическая

Адаптированность –и, ж

- ~ личности мигранта

Активность –и, ж

- ~ социальная

Амнистия –и, ж

- ~ миграционная

Аспект –а, м

- ~ центральный

Ассимиляция –и, ж

Бедность –и, ж

Бедствие –я, с

- ~ стихийное

Беженец –а, м

Безвыходность –и, ж

- ~ крайняя

Безнадежность –и, ж

Безопасность –и, ж

Безработица –ы, ж

Безразличие –я, с

Беременность –и, ж

Благополучие –я, с

Благосостояние –я, с

- ~ материальное

Больной –ого, м

Бюджет –а, м

- ~ государственный

Взаимодействие –я, с

Взаимосвязь –и, ж

- ~ близкая

Взгляд –а, м

- ~ пессимистический

Вид на жительство –а, м

Виза –ы, ж

Вмешательство –а, с

- ~ медицинское

Adaptace

- ~ aktivní
- ~ kulturní
- ~ kulturně-jazyková
- ~ pasivní
- ~ úplná
- ~ následná
- ~ sociální
- ~ sociálně-psychologická
- ~ sociálně-ekonomická

Přizpůsobení

- ~ osobnosti migranta

Aktivita

- ~ sociální

Amnestie

- ~ migrační

Aspekt

- ~ centrální, hlavní

Asimilace

Chudoba

Pohroma, katastrofa

- ~ živelná

Uprchlík

Beznaděj, zoufalství

- ~ krajní

Beznaděj

Bezpečí

Nezaměstnanost

Lhostejnost, bezcitnost

Těhotenství

Blahobyť, štěstí

Zámožnost, vysoká životní úroveň

- ~ materiální

Nemocný

Rozpočet

- ~ státní

Interakce, spolupráce, vzájemné působení

Vzájemná závislost, souvislost

- ~ blízká

Postoj, názor, mínění

- ~ pesimistický

Povolání k pobytu

Vízum

Zárok, intervence, zásah

- ~ lékařský zárok

Воздействие –я, с
 ~ негативное

Воззрение –я, с
 ~ пессимистическое

Возмещение –я, с
 ~ затрат

Возможность –и, ж
 ~ приспособительная

Возраст –а, м
 ~ переходной
 ~ подростковый

Война –ы, ж
 ~ гражданская

Вселение –я, с

Гастарбайтер –а, м

Государство –а, м
 ~ исхода
 ~ пребывания

Готовность –и, ж

Гражданин –а, м
 ~ иностранный

Гражданство –а, с

Группа –ы, ж
 ~ референтная
 ~ социальная
 ~ этническая

Дезидентификация –и, ж

Действительность –и, ж
 ~ окружающая

Деформация –и, ж
 ~ смысловой сферы

Диагностика –и, ж
 ~ проблем

Дискомфорт –а, м
 ~ психологический

Дискриминация –и, ж

Дистанция –и, ж
 ~ культурная

Доброволец –а, м

Дружба –ы, ж

Жизнедеятельность –и, ж

Жизнь –и, ж
 ~ общественная

Жилой фонд –а, м

Заболевание –я, с
 ~ нетяжелое
 ~ общераспространенное
 ~ тяжелое

Зависимость –и, ж

Vliv, působení
 ~ negativní

Názor
 ~ pesimistický

Úhrada, náhrada, kompenzace
 ~ výdajů, nákladů

Schopnost
 ~ adaptační

Věk
 ~ přechodný
 ~ adolescence, puberta, dospívání

Válka
 ~ občanská

Nastěhování

Pracovní migrant

Stát
 ~ výchozí
 ~ pobytu (hostitelský)

Odhodlání, připravenost

Občan
 ~ cizí (s cizí státní příslušností)

Občanství

Skupina
 ~ referenční
 ~ sociální
 ~ etnická

Neidentifikace, nerozpoznání

Realita
 ~ okolní

Deformace, přetvoření
 ~ smyslové sféry

Diagnostika
 ~ problémů

Nepohodlí, nespokojenost
 ~ psychická nespokojenost

Diskriminace

Vzdálenost
 ~ kulturní

Dobrovolník

Přátelství

Životní činnost

Život
 ~ společenský

Bydlení

Onemocnění, choroba
 ~ lehké onemocnění
 ~ běžné
 ~ těžké, závažné

Závislost

Занятие –я, с	Výuka
~ индивидуальное	~ individuální
Зарплата –ы, ж	Mzda
Застрахованный –ого, м	Pojištěnec
Затруднение –я, с	Komplikace, nesnáz, potíž
Защита –ы, ж	Ochrana
Здоровье –я, с	Zdraví
Идентификация –и, ж	Identifikace, rozpoznání
~ персональная	~ personální
Изоляция –и, ж	Izolace
Иммигрант –а, м	Imigrant
~ временный	Dočasný
~ постоянный	Trvalý
Имущество –а, с	Majetek
~ нажитое	~ nabytý
Индивид –а, м	Jedinec, individuum
Иностранец –а, м	Cizinec
Интеграция –и, ж	Integrace
~ психологическая	~ psychologická
~ социальная	~ sociální
Интегрированность –и, ж	Integrace
Инфраструктура –ы, ж	Infrastruktura
~ развитая	~ rozvinutá
Исследование –я, с	Výzkum
~ научное	~ vědecký
Карта –ы, ж	Karta, list
~ миграционная	~ migrační
Категория –и, ж	Kategorie
~ мигрантов	~ migrantů
Качество –а, с	Kvalita
~ личности	~ osobnosti
Квалификация –и, ж	Kvalifikace
Компания –и, ж	Firma, společnost
~ страховая	~ pojišťovna
Компетентность –и, ж	Schopnost
~ коммуникативная	~ komunikační
Конфликт –а, м	Konflikt
~ вооруженный	~ ozbrojený
~ межнациональный	~ mezinárodní
Конфликтолог –а, м	Odborník v oblasti konfliktologie
Кризис –а, м	Krize
~ адаптации	~ adaptace
~ одиночества	~ osamělosti, opuštěnosti
~ экономический	~ ekonomická
Легализация –и, ж	Legalizace, uzákonění
Лицо –а, с	Osoba
~ без гражданства	~ bez státní příslušnosti
Личность –и, ж	Osobnost
Место –а, с	Místo

~ жительство	~ bydliště
~ пребывания	~ pobytu
Мигрант –а, м	Migrant
~ законный	~ zákonný, legální
~ легальный	~ legální
~ нелегальный	~ nelegální, protizákonný
Миграция –и, ж	Migrace
~ внутренняя	~ vnitřní (v rámci státu)
~ населения	~ obyvatelstva
Мир –а, м	Svět
~ окружающий	~ okolní
Мотив –а, м	Důvod, motiv
~ пребывания	~ pobytu
Мотивация –и, ж	Motivace
~ избыточная	~ nadměrná, přebytečná
Навык –а, м	Návyk, zvyklost
~ трудовой	~ pracovní
Нагрузка –и, ж	Zátěž
Население –я, с	Obyvatelstvo, populace
~ титульное	~ autochtonní, původní
Недоверие –я, с	Nedůvěra
Нежелание –я, с	Nezájem, neochota, nechut'
Ненависть –и, ж	Nenávist
Неопределенность –и, ж	Nejistota, neurčitost
Срыв –а, м	Zhroucení, selhání
~ нервный	~ nervové
Неудача –и, ж	Neúspěch
Неудобство –а, с	Nepohodlí, nevýhoda
~ временное	~ dočasné
Норма –ы, ж	Norma, pravidlo
Обеспечение –я, с	Zabezpečení, zajištění
~ пенсионное	~ penzijní
~ социальное	~ sociální
Обеспеченность –и, ж	Zabezpečenost
~ материальная	~ materiální
Обида –ы, ж	Křivda, urážka, příkoří
Образование –я, с	Vzdělání
~ вузовское	~ vysokoškolské
~ этнокультурное	~ etnokulturní (o národní kultuře)
Обслуживание –я, с	Služba
~ медицинское	~ zdravotnická
Общественность –и, ж	Veřejnost
~ научная	~ odborná
Общество –а, с	Společnost
~ принимающее	~ hostitelská
Ограничение –я, с	Omezení
Одиночество –а, с	Samota
Окружение –я, с	Prostředí, okolí
Опаска –и, ж	Obava

Опыт –а, м
Орган –а, м
~ государственной власти
Освоение –я, с
~ норм
~ языка
Отношение –я, с
~ межличностное
~ презрительное
Отравление –я, с
Отчуждение –я, с
Ощущение –я, с
~ покинутости
Пациент –а, м
Педагог –а, м
Передача –и, ж
~ информации
Переезд –а, м
~ добровольный
~ вынужденный
Переживание –я, с
~ субъективное
Переподготовка –и, ж
Переселенец –а, м
Переселение –я, с
~ временное
~ вынужденное
~ добровольное
~ постоянное
Период –а, м
~ социального взросления
Планы –ов, м
~ жизненные
Поведение –я, с
Подготовка –и, ж
~ комплексная
~ специалистов
Подросток –а, м
Подход –а, м
~ ограничительный
Пол –а, м
Полис –а, м
Политика –и, ж
~ миграционная
Положение –я, с
~ семейное
~ социальное
Помощь –и, ж
~ дозированная

Zkušenost
Orgán
~ státní (veřejné) správy
Osvojení
~ norem, pravidel
~ jazyka
Poměr, postoj, vztah
~ mezilidský
~ pohrdavý
Otrava
Odcizení, vyvlastnění, zábor
Pocit, vjem
~ opuštěnosti
Pacient
Pedagog
Předání
~ informace
Přesídlení, migrace
~ dobrovolné
~ nucené
Prožívání, přežívání
~ subjektivní
Rekvalifikace
Přistěhovalec, migrant
Přesídlení, migrace
~ dočasné
~ nucené
~ dobrovolné
~ trvalé
Období
~ sociálního zrání
Plány
~ životní
Chování, jednání
Příprava
~ komplexní
~ odborníků
Mladistvý
Přístup
~ restriktivní
Pohlaví
Pojistka
Politika
~ migrační
Stav, status
~ rodinný
~ sociální
Pomoc
~ podpora, dávky

~ правовая	~ právní
~ психолого-педагогическая	~ psychologicko-pedagogická
~ скорая	~ ambulance
~ срочная	~ jednorázová
~ эффективная	~ efektivní
Попустительство –а, с	Shovívavost
Потенциал –а, м	Potenciál
~ ресурсный	~ zdrojů
Потребность –и, ж	Poptávka, potřeba
~ в рабочей силе	~ po pracovní síle
~ образовательная	~ vzdělání
~ первичная	~ primární, základní
~ удовлетворенная	~ uspokojená
Правоотношение –я, с	Právní vztah
Преодоление –я, с	Překonání
~ кризиса	~ krize
Преподаватель –я, м	Učitel
Прием –а, м	Přijetí
~ мигрантов	~ migrantů
Признак –а, м	Atribut, znak
~ расовый	~ rasový
Принцип –а, м	Princip
~ ограничительный	~ restriktivní
Приобщение –я, с	Splynutí, připojení
~ к культуре	~ akulturace
Приспособление –я, с	Přizpůsobení
Притеснение –я, с	Utlačování, nátlak, omezování
~ политическое	~ politické
~ этническое	~ etnické (rasové)
Притязание –я, с	Nárok
Проблема –ы, ж	Problém
~ психологическая	~ psychický
Программа –ы, ж	Program
~ миграционная	~ migrační
Проживание –я, с	Pobyt
~ временное	~ dočasný
~ постоянное	~ trvalý
Процесс –а, м	Proces
~ адаптационный	~ adaptační
~ миграционный	~ migrační
~ образовательный	~ vzdělávací
~ общения	~ komunikační
Психолог –а, м	Psycholog
Работник –а, м	Pracovník
~ социальный	~ sociální (v sociálních službách)
Развитие –я, с	Rozvoj
~ личностное	~ osobnostní
~ профессиональное	~ profesní

Разлука –и, ж	Odloučení
Разрешение –я, с	Povolení
~ на жительство	~ k pobytu
~ на работу	~ pracovní
Разрыв –а, м	Пřerušeni
Раскол –а, м	Rozkol, rozdělení, rozštěpení
~ внутренний	~ vnitřní
Расставание –я, с	Rozchod, loučení
Реагирование –я, с	Reakce
~ субъективное	~ subjektivní
Реальность –и, ж	Realita
Регион –а, м	Oblast
~ вселения	~ imigrace
~ исхода	~ původní
Регистрация –и, ж	Registrace, povolení
~ по месту жительства	~ k pobytu
Регулирование –я, с	Regulace, nařízení, úprava
Режим –а, м	Režim
~ визовой	~ vízový
Результат –а, м	Výsledek
~ исследования	~ výzkumu
Риск –а, м	Riziko
Род –а, м	Porod
Родитель –я, м	Rodič
Рост –а, м	Růst, rozvoj
~ профессиональный	~ profesní
~ служебный	~ kariérní
Самоопределение –я, с	Sebeurčení
Самоотношение –я, с	Chování k sobě samému
~ ответственное	~ zodpovědné
Самооценка –и, ж	Sebehodnocení
~ низкая	~ nízké
Самореализация –и, ж	Seberealizace
Свойство –а, с	Vlastnost, povahový rys
~ индивидуальное	~ individuální
~ личности	~ osobnosti
~ социально-групповое	~ sociální skupiny
Связь –и, ж	Souvislost, pouto, vazba (poměr)
Синдром –а, м	Syndrom
~ дезадаптационный	~ neadaptační (nepřízpůsobení)
Ситуация –и, ж	Situace
~ безвыходная	~ beznadějná, neřešitelná
~ жизненная	~ životní
~ критическая	~ kritická
~ трудная	~ obtížná, nesnadná
~ чрезвычайная	~ mimořádná
Скинхеды –ов, м	Skinheadi
Служба –ы, ж	Služba
~ паспортно-визовая	~ pasová a vízová

Случай –я, м	Incident, příhoda, náhoda
~ несчастный	~ nešťastný
Совершенствование –я, с	Zdokonalování
Соотечественник –а, м	Krajan, rodák, spoluobčan
Состояние –я, с	Stav, rozpoložení, kondice
~ психологическое	~ psychický
~ физиологическое	~ fyzický
~ хроническое	~ chronický
~ экзистенциального вакуума	~ existenční prázdnoty
Сотрудник –а, м	Pracovník
Социум –а, м	Společnost
Специалист –а, м	Specialista, odborník
~ квалифицированный	~ kvalifikovaný
Специальность –и, жс	Obor, odborná způsobilost, specializace
Спецкурс –а, м	Odborný kurs (rekvalifikační)
Среда –ы, жс	Prostředí
~ инокультурная	~ cizí kultury
~ обитания	~ pobytu
~ окружающая	~ životní
~ принимающая	~ hostitelské
~ социальная	~ sociální
Средства –в, с	Prostředky
~ денежные	~ peněžní, finanční
Стабильность –и, жс	Stabilita, stálost, neměnnost
Становление –я, с	Utváření, vznik, formování
~ личностное	~ osobnosti
Статус –а, м	Postavení, status
Степень –и, жс	Míra, stupeň, úroveň
~ интеграции	~ integrace
Страх –а, м	Strach
Страхование –я, с	Pojištění
~ медицинское	~ zdravotní
~ социальное	~ sociální
Структура –ы, жс	Struktura
~ демографическая	~ demografická
~ населения	~ obyvatelstva
Сущность –и, жс	Podstata, základ
~ адаптации	~ adaptace, přizpůsobení
Сфера –ы, жс	Sféra, oblast
~ культурная	~ kulturní
~ социальная	~ sociální
~ труда	~ pracovní
~ экономическая	~ ekonomická
Тенденция –и, жс	Tendence
~ развития	~ rozvoje
Территория –и, жс	Území
~ принимающая	~ hostitelské
Травма –ы, жс	Úraz
Транспортировка –и, жс	Přeprava, převoz

~ пациента
Требовательность –и, ж
~ чрезмерная
Тревога –и, ж
~ базальная
Трудоустройство –а, с
Угроза –ы, ж
~ жизни
Условия –ей, с
~ вынужденные
~ жизненные
~ нормальные
~ природные
~ социальные
~ стрессовые
~ экономические
Учреждение –я, с
~ образовательное
~ медицинское
Факторы –ов, м
~ внешние
~ внутренние
~ вынужденные
~ стрессовые
Целостность –и, ж
~ личности
Ценность –и, ж
Чувство –а, с
~ покинутости
~ неуверенности
Экстремизм –а, м
~ политический
Юрист –а, м

~ pacienta
Požadavky
~ přehnané, nepřiměřené
Úzkost
~ bazální
Zaměstnanost
Hrozba, ohrožení
~ života
Podmínky
~ vynucené
~ životní
~ normální, běžné
~ přírodní
~ sociální
~ stresové
~ ekonomické
Zařízení
~ vzdělávací
~ zdravotnické
Faktory
~ vnější
~ vnitřní
~ nucené
~ stresové
Integrita
~ osobní
Hodnota
Pocit
~ opuštěnosti
~ nedůvěry
Extremismus
~ politický
Právník

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Originální texty:

- «СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ МИГРАНТОВ»
- «ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ПОДРОСТКОВ-МИГРАНТОВ: ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И СУБЪЕКТИВНОЕ РЕАГИРОВАНИЕ»
- «ПРОБЛЕМА ПРЕОДОЛЕНИЯ ОГРАНИЧЕНИЙ В ПОЛУЧЕНИИ СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ ИММИГРАНТАМИ»
- «СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ АДАПТАЦИЯ МИГРАНТОВ: ПРОБЛЕМЫ ПОИСКА ОПТИМАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ»

Příloha č. 2: Glosář k překládanému textu

ANOTACE

Jméno a příjmení: Gabriela Lenertová

Katedra, fakulta: Katedra slavistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název práce: Překlad odborného textu s komentářem

Vedoucí práce: Mgr. Martina Pálušová, Ph.D.

Počet stran (bez příloh): 66

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 30

Klíčová slova:

překlad, termín, funkční styl odborný, ekvivalence, překlad odborného textu, sociální oblast, migrace, adaptace

Charakteristika bakalářské práce:

Tato bakalářská práce je zaměřena na překlad odborného textu ze sociální oblasti. Skládá se z teoretické a praktické části, jejíž součástí je i praktický překlad odborného textu, zabývajícího se problémy adaptace migrantů. První jmenovaná vymezuje základní pojmy translatologie, upozorňuje na rozdíly v systému českého a ruského jazyka a uvádí do mimotextové reality překládaného textu. Druhá z nich je tvořena translatologickým komentářem k překladu, a to analýzou překládaného textu, co se týče obsahu, stylistické stránky, kompozice a užitých překladatelských transformací. Originál odborného textu je přiložen spolu s glosářem.

ANNOTATION

Name and surname: Gabriela Lenertová

Department, Faculty: The Department of Slavonic Studies, The Faculty of Philosophy of Palacký University in Olomouc

Title of thesis: Translation of special text with a commentary

Supervisor: Mgr. Martina Pálušová, Ph.D.

Number of pages (without attachments): 66

Number of attachments: 2

Number of bibliographic resources: 30

Key words:

translation, term, scientific functional style, equivalence, translation of scientific text, social sphere, migration, adaptation

Characteristics of thesis:

This bachelor thesis is focused on a translation of scientific text of the social sphere. It consists of theoretical and practical part, which includes a practical translation of scientific text, dealing with problems of adaptation of migrants. The first one defines basic concepts of Translatology, highlights the differences between the system of Czech and Russian languages and introduces the extratextual reality of translated text. The second one is composed of a translational comment on translation - analysis of the translated text in terms of content, style, composition and translation transformations used there. Original scientific text and a glossary are attached.